

LARGO A TAKÉ LEHCE ECCITANTE

Josef Duben

2024

Largo a také lehce eccitante

Josef Duben

2024

První vydání. K dostání mailem přímo od autora, tedy ode mě: dubenjsf@gmail.com. Komu se knížka líbila, má volnou ruku ji poslat dál, tedy ji mohou takto obdržet i další čtenáři, „z druhé ruky“. A ke stažení je například také na www.zvirecizpravy.cz. a www.hoax.cz. Tato knížka je již má sedmnáctá, devátá však, která vychází pouze v této „pdf“ podobě.

Con cuore,

čili taková jako předmluva od srdce

Řeknu to trochu *largo*, čili trochu zešíroka, ale ne příliš *andante*, raději trochu *allegro*, tedy rychle. A snad i lehce *eccitante*, vzrušivě...

Není ta hudební terminologie krásná? Nestačily by tyto pokyny? Jsou vůbec potřeba noty? Uf, tak tohle už je úvaha dost přitažená za vlasy, či za žíně ve smyčci... Ale stejně si myslím, že zásadní a nejúčinnější rada pro jakýkoli projev je, aby to bylo od srdce, čili *con cuore*.

Hrát od srdce, to je jasné, ale toto kritérium by se dalo uplatnit třeba i při hodnocení filmů, literatury a jejich autorů. Bývá jasně poznat, když dílo, především filmové, „má srdce“. Někdo se možná zasměje, že srdce ve skutečnosti jen pořád pumpuje krev a udržuje ten „stroj“ v chodu. Že opravdové rozhodování a řízení je někde jinde, v hlavě, v mozku. No, asi ano, ale projevy hnutí mysli jsou měřitelné i podle krevního tlaku, rychlosti a frekvence tepu, a toho si byli lidé dobře vědomi již před mnoha a mnoha tisíci lety. Proto se tedy věřilo, že veškeré duševní hnutí a pohnutí vychází od tohoto dobře slyšitelného orgánu.

Ale vrátím se k hudebnímu názvosloví, tyto pojmy, tak důležité pro hudbu, se dají skvěle použít pro život. Jen zde to nebudou pokyny, jak na to, ale popisy zásadních životních dějů a duševních pochodů. *Largo*, *andante*, *allegro*, *eccitante*, popřípadě *esaltando*, *triste*, *trionfale*...

Že by tedy hlavním klíčem k srdci byla hudba? Tím největším? Nejzásadnějším? To jsou ale silná slova. Jenže srdce přece otevírají i další klíče, třeba úsměv, Vánoce, kočka, počasí anebo prostá zdvořilost...

Klíče, ano, klíče otevírají, a platí to i v hudbě, však asi nejen mě ve škole těšilo při hudební výchově, tedy při hudební nauce, psát houslový klíč. A klíč je na začátku, nikoli na konci. Proč? Vysvětluji si to tak, že hudba ještě doznívá a do jisté míry se to dá říci i o konci života... Pravda, na konci určité pasáže může být značka bis, ale to u života neplatí.

Říkám kočce, že...

Často říkám kočce *vivace*, to jest živě, co si myslím, a také se jí občas na něco zeptám. Například na to, co si myslí o tom, že splnit si sen může být někdy dost riskantní. Dívá se na mě ještě chvíli, pak seskočí ze stolu na zem, mňoukne a ocáskem zdviženým do tvaru otazníku mi *con cuore*, to jest od srdce, odpoví: „To je tedy otázka. Co o tom kočka může vědět?“

S věděním je problém, a měl ho už dávno například Sókrates. Ono to často citované „Vím, že nic nevím“, to byla údajně jeho slova. Tedy přesněji to spíš bude Platónova citace jeho výroku. Na první poslech to zní zašmodrchaně, a přitom to je tak poctivě sdělení. Sókrates si nedělal iluze sám o sobě a nechtěl žít ve svých posluchačích představu, že všemu rozumí. Nu a podobně si zřejmě ani kočka nedělá iluze o tom, že do všeho vidí. Avšak já...

Avšak já... o snech něco málo vím. Nebo si to aspoň myslím, protože se mi často něco zdá a navíc si to pak aspoň útržkovitě pamatuji. Sny jsou podle mě jakési asociační vize, podmíněné předchozím prožitkem, obavami, touhami, těžkým jídlem či jinými podněty. Ovšem to všechno může být náhle narušeno nějakým nadzemským sdělením, které, dokáže-li je příjemce rozluštit, může změnit jeho život. Třeba jako se to stalo Josefovi Egyptskému anebo jeho jmenovci Josefovi ve městě Betlémě.

Mnohem riskantnější však bývají sny vlastní, tedy spíše tužby, utopie, iluze, které si člověk sám, anebo společnost, jaksi malují a touží, aby se uskutečnily. Naštěstí většinou (snad) zůstává jen u snů. Jakmile se totiž začnou plnit, může být zle, anebo se ukáže, že jejich naplnění přinese uspokojení jen dočasné. A co pak? Další sny?

Za klasický sen lze považovat představu o rovnosti. Tady nelze nezmínit jednu ze zásad z Orwellovy Farmy zvířat: „Všechna zvířata jsou si rovna!“ Avšak v průběhu revoluce ji propagandista prase Pištík doplnil o...“avšak některá zvířata jsou si rovnější“. Problematický sen, nejdřív jistě dobře myšlený, se při realizaci stává kamenem úrazu. Rovnost před zákonem je jedna věc, ale totální rovnost? A navíc pak se zmíněným dodatkem? To může vést pouze diktatuře.

Po Orwellově satirické Farmě zvířat, která vyšla v roce 1945 se po šedesáti či osmdesáti letech sny o rovnosti halí do slov o odstranění různých znevýhodnění či segregace. Například ne zrovna sympatický hrdina McEwanova smutného románu *Hodiny* čte s vnučkou knížku od německého autora, která pojednává o pejskovi, vychovávaném kočičími rodiči, jako kočka. Naštěstí je jeho kmotrem pes, takže se něco dozví i o psím světě, ale je zcela rozpolcený mezi těmito dvěma „kulturami“. V dospělosti se stane politikem a bojuje za vzájemný respekt, rovná práva a zrušení segregace psů a koček. Když se dědeček zeptá vnučky, zda si myslí, že se příběh snaží říci něco o lidech, nechápavě odpoví: „Neblázni dědo, vždyť je to o kočkách a o psech.“ Hm, kéž by tomu tak bylo...

Zato soukromé osobní sny nebývají tak rizikové jako společenské až globální. Je dobré, když jde o naplnění osobních snů jako obcestovat Zeměkouli, a ještě o tom napsat pěknou knížku. Anebo někdo otevře restauraci, kde skvěle vaří, vybuduje továrnu na boty či napíše knihu o ptácích. Tyto splněné tužby či sny mohou naplnit majitele onoho snu, přinést mu užitek a štěstí. Ale nejen jemu, třeba i mnohým kolem.

Ovšem existuje i jiná možnost, popíšu ji. Chystal jsem se odpoledne usednout s kávou do křesla a číst si, jenže kočka měla jiný sen či plán. Vyskočila mi na klín a opřela se mi o ruku s knížkou a zahleděla se mi do očí, jako kdyby mi chtěla něco říct, a začala příst. Nemohl jsem obracet stránky, to bych ji rušil, tak jsem raději knížku odložil. A ona za mě dokončila úvahu o snech: „Není lepší snažit se vnímat sny či tužby svého bližního? Potlačit ty své, vyjít mu vstříc...“

* * *

Do polštářů jen husí peří

K této úvaze mě přivedla svatá Hildegarda, abatyše z Bingen, která žila ve dvanáctém století a zajímala se mimo jiné o přírodu a medicínu. Šestý díl jejího spisu *Physica* je věnován ptákům, *De avibus*. Právě zde zmiňuje, že „*peří těch ptáků, kteří se pohybují lehce jak ve vodě, tak i na zemi, přispívá ke zklidnění u člověka*“. Zatímco na polštářích plněných peřím dejme tomu takového jestřába, uvádí dále abatyše, by se člověku těžce usínalo a nedobře spalo. A nemluvě o tom, že takový jestřáb by se asi škubat moc nenechal... Čili usínat na polštářích z peří husího, popřípadě kachního! Ale o tom naše babičky mluvily s jistým pohrdáním, že není tak jemné a navíc nemusí zrovna vonět.

Řada Hildegardiných poznatků zajisté odpovídá době vzniku, ale leckterá pozorování dnešního člověka, i toho, který se dobře vyspal na pěřovém polštáři, až zaskočí svou přesností. Třeba to, v jakých „vzduchových vrstvách“ a v jakém prostředí se ptáci pohybují, a jakým způsobem se živí. U jediného ptáčka pak uvádí s obdivem: „*Kdyby se člověk mohl zdržovat na místech s tak čistým vzduchem, nebo pobývat v blízkosti těch průzračných vod, kde má ledňáček hnízdo, nepostihla by jej tam žádná nemoc, poněvadž ledňáček poletuje jen v takovém ovzduší, které neobsahuje žádné nečistoty, a živí se čistou potravou.*“

Ano, psala to v době, kdy v místech, kde ledňáčci dlí, bývalo opravdu čisto a vody byly průzračné. Nicméně i dnes se tito ptáci snaží nacházet dobré prostředí pro život a pro vyvádění mláďat.

Uvažoval jsem, proč dnes jsou tak oblíbeni právě ptáci. Podle ornitologů zejména proto, že jsou na rozdíl od většiny volně žijících živočichů, kteří žijí víceméně skrytě, mnohem více vidět a také slyšet. Navíc je jejich šat mnohdy pestrý, životní projevy atraktivní a mnozí ještě ke všemu krásně zpívají, popřípadě kokrháním vítají nový den. Jsa možná ovlivněn Hildegardou považuji ptáky za symbol čehosi nadpozemského, rajského. Kdo si totiž představí peklo jako místo, kde je jen pláč a skřípění zubů, tomu je hned jasné, že tam ptáci nejsou a ani být nemohou. A proč? No, protože toho zobákem moc nenaskřípají, mají zobáky na zobání, popřípadě na souhlasné klapání, jako třeba čápi.

OK, dá se spát i na polštářích s náplní z umělých vláken nebo z různých rostlinných materiálů. Ale přiznám se, že nejlépe se mi přece jen spí na husím nebo kachním peří.

(citace jsou z knihy Hildegardy z Bingen: *Ptačí medicína*, přeložila Jana Fuksová, Akademia 2013)

???

Duch a ledňáček se vznášeli nad vodami,
a dlouho, dlouho se vznášeli sami.
Až za dobu Člověk vyrazil na ryby,
a dlouho si myslel, že mu nic nechybí...

* * *

Povídka o smíchu a úsměvu

Mají kočky, psi a zvířata vůbec smysl pro humor? Z vlastních zkušeností soudím, že pokud ne přímo pro humor v našem lidském pojetí, tak zcela jistě mají smysl pro komické situace. Zejména mláďata. A vlastně nejen ona.

Ale když se řekne smysl pro humor, znamená to smích? Nemusí tomu tak být vždy, spíš bych řekl, že mně s humorem víc ladí úsměv. Když ono to smát se je dvojnásobné, dá se smát na někoho, ale také někomu, a to už není tak milé. Zato usmívat se dá už jen na někoho. A tak to bude asi i se zvířaty. Naše kočka je jasným příkladem zvířete, které se dokáže usmívat. Hlavně na mě.

A co třeba taková kráva, umí to? Ta zobrazená na francouzském taveňáku pojmenovaném „Veselá kráva“ určitě ano. Ovšem francouzsky je to Kráva, která se směje... La vache qui rit. To se zřejmě francouzský kreativec nechal inspirovat románem Victora Huga Muž, který se směje... L' Homme qui rit. Název tohoto sýra byl registrován pod zmíněným názvem v roce 1921, tedy více než před sto lety. Dnes by se ve Francii jistě našli aktuálnější spisovatelé, například Michel Houellebecq, ale jako inspirace pro sýraře by asi neobstály jeho romány Elementární částice, Platforma, ani Serotonin. Možná by se spíš hodila Prostá vášeň od Annie Ernaux. Ale to už jsme trochu moc daleko od smíchu a úsměvu, ostatně žádné ze zmíněných děl není moc veselé, tedy vlastně ani ten Hugův Muž, který se směje.

Pokusím se zůstat raději u zvířat. Můj známý lékař mi vyprávěl, že se pes dokáže člověku smát. Zde jsou páníčkova slova: „Měl jsem kdysi pejska, tedy havanského psíka. Ohromně milé zvíře. Někdy jsem se mu ale trochu smál, třeba když se bál vkročit do výtahu, a to on vůbec neměl rád. Ovšem jednou mi to vrátil. Byli u mě kamarádi, dlouho jsme ponocovali, a když odešli, usedl jsem znaven do křesla a Broček proti mně. A tu promluvil: 'Ty už máš dost, tos tomu dneska dal. A já tady vidím na stole salám, a já si ho vezmu, a ty, ty mi nic neřekneš.' A upřeně se na mě díval. Pozoruji ho. On mě. A pak se pomalu rozešel, opatrně si vzal ze stolu plátek salámu a pomalinku ho vychutnával. Pomalinku. A jeho oči se smály! A znovu promluvil: 'Je tam ještě jeden, vidíš ho?' Pozoroval jsem, jak se znova vydal ke stolu, poslední plátek opatrně uchopil a slastně si pochutnával. Jé, ten se smál.“

Ano, pes se dovede smát. Ovšem je na místě otázka, od koho se to naučil, že? Nyní má pan doktor kočku, která je ve svém projevu střednější, zdrženlivější a také samostatnější, nicméně usmát se dovede.

Kdo se usměje naposled?

Mona Lisa a muž, který se pořád smál...
ano, byl to sen, co se mi tuhle zdál...
Tak ti dva u Pont des Arts usedli na schody
a s úsměvem klíčky hodili do vody...

* * *

Karneval zvířat je podobenství. Možná

Mám na mysli čtrnáctivětou suitu *Karneval zvířat*, kterou napsal v roce 1886 francouzský skladatel Camille Saint-Saëns v Praze. Na rozdíl od roku 1882 zde pobyl trochu déle, a tak se zřejmě stačil rozkoukat.

Ale neberu to nijak vztahovačně. Pokud má být tato skladba podobenstvím, tak jistě obecně lidským, popřípadě evropským, reflektujícím atmosféru konce devatenáctého století, a jak se ukazuje, i atmosféru počátku století jedenadvacátého. Možná ale, že by dvanáctá věta s názvem *Zkameněliny* byla dnes zařazena spíš jako první.

Ale to je poněkud laciná interpretace s politickým nádechem. Pokusím se celou suitu po jednotlivých větách vyložit jako podobenství lidského života.

Chybí první roky života a roky jinošské a dívčí, takže první větou je *Lví pochod*, tedy vstup do dospělého života impozantním krokem, s velkými nadějemi a očekáváními. Druhá věta *Kohout a slepice*, to je realita. Realita všedního dne, kdy právě založená rodina je zaměstnána sháněním obživy, klováním zrní prostřídáním občasným veselým zakokrháním.

Třetí věta *Antilopy* může značit snahu najít dobré místo k pastvě, popřípadě rozhodnutí prchnout před nepřítelem, před nebezpečím. A úprk může být až bezhlavý. Jsou ale i tací, kteří žijí rozvážně a docela úspěšně, že si mohou dovolit i zpomaleně zatančit kankán – to je čtvrtá věta *Želvy*.

Věta pátá *Slon* naznačuje, že velké zvíře dokáže zrychlit, aniž ztratí důstojnost. Na rozdíl od těch, co jsou nestálí a jen přeskakují od tématu k tématu, z místa na místo. No ano, jako ti *Klokani*, ale to je už šestá věta.

Ale i v životě lidském lze nalézt určitou katarzi, a tu zde nabízí věta sedmá, *Akvárium*. V životě pak je třeba se mít na pozoru před chytráky, ale i před hlupáky, přičemž se to někdy dá jen těžko odlišit, jak patrně z věty osmé, *Zvířata s dlouhými ušima*.

Jsou však i chvíle, kdy se člověk v životě najednou trochu ztratí, jako v hlubokém lese, a tu pak se ozve živý hlas: je tu pomoc. A to může být naznačeno v deváté větě: *Kukačka v hlubokém lese*, na niž navazuje věta desátá, *Voliéra*, kdy najednou může mást hlasů až trochu moc, a z mnoha stran.

V další životní fázi to může létat v rychlém sledu nahoru a dolů, a to je věta jedenáct, *Klavíristé*, která přechází do dvanácté s názvem *Zkameněliny*. A na ty pozor!

Trináctá věta bývá někdy hrána i samostatně, jmenuje se *Labut'* a je elegantní. Naznačuje jisté vyrovnání se životem a noblesu, přičítanou tomuto krásnému ptákovi. A poslední věta, ano, už čtrnáctá, nepopletl jsem to, je *Finále*, kdy se člověk může zamyslet nad svým žitím, a i si trochu zabilancovat.

Možná to skladatel Saint-Saëns právě takto myslel, však skladbu psal jako zábavnou a za svého života ji prý dovoloval hrát jen pro úzký okruh přátel, těch se smyslem pro humor.

Carnaval des Animaux

Je karneval, zvířata se převlékla za lidi.
Pospěšte si, to se hned tak nevidí.

Slon za Švandu dudáka. A jak hude!
A dudek? Ten za kadeřníka zas bude,

opicím nic neříkaj nůžky ni dudy,
tak aspoň z kopce si válejí sudy.

Pak tančí antilopy, želvy, klokani,
však je ještě dost času na pokání!
???

* * *

U jako undatra

Možná si někdo vybaví původně rozhlasovou a posléze televizní „scénku ve vrátnici“, která se dnes dá docela snadno najít na netu. Lubomír Lipský, v roli vrátného, vypisuje návštěvníkovi propustku do podniku. Vzhledne od talířku s obědem a ucedí: „Jméno!“ Návštěvník: „Hlustvisihák.“ A dialog pokračuje: „Hláskujte ho. - H jako Heine. - Co? - Jako Heine. - Jo, já vím, jako hajnej. A dál? - L jako ledvinky. U jako undatra. - Co je to undatra? - To je jako ondatra, jenže má na začátku U.“ A tak to pokračuje, až to vrátný nevydrží, lístek zahodí a pustí návštěvníka bez něj.

Vždy mě při poslechu tohoto skeče napadalo, proč právě undatra, jako kdyby nebylo žádné zvíře od U. Jistěže je, třeba urzon, úhoř nebo užovka, ale těm by se nikdo nesmál. I když pokud by šlo zrovna o urzona, mohl by si autor pohrát se zrzounem. Jenže urzon není zrzavý! A tak co třeba přesunout žert na písmeno S? „S jako spaček.- Co to má být? - No jako špaček bez háčku.“ Ale to už by bylo dlouhé a scénka by ztratila spád, jako ostatně i toto psaní. Tak aspoň řeknu, jak je to s urzonem. Eliška Bendáková ve své bakalářské práci na MU Brno uvádí, že jeho jméno pochází zřejmě z francouzštiny *ours* = medvěd, a *ourson* = medvídek. A to z latiny, *ursus*, čili medvěd. Urzon je severoamerický hlodavec, co leze po stromech a vypadá jako takový stromový dikobraz.

V češtině se neuchytil Preslem navržený název *drážďák*, jak píše Eliška Bendáková. Samci se totiž při soubojích tak rozdráždí, že se naježí, až vypadají dvakrát větší. U nás jsou urzoni chováni například v zoo v Děčíně nebo v Olomouci, ale málokomu se je podaří spatřit, neboť to jsou noční zvířata.

Když už jsem se dotkl lingvistiky, tedy spíš etymologie, musím přiznat, že při pohledu na to, jak se názvosloví vyvíjelo, se člověk docela pobaví. Mnohé návrhy názvů již zmíněného Jana Svatopluka

Presla se ujalý, například lachtan, tuleň, vorvaň, bobr, dikobraz, mrož nebo hroch. Ale pro klokana navrhovaný *skokejš* nebo *hnátoš* nikoli. Škoda. Asi nejen mně by se to dost líbilo.

Z proroctví snícího mládence...

Až houfy undater, nutrií
vodu i z Moravy vypijí,
rytíři z Blaníka
uprostřed rybníka
vyloví bahníka,
kanadští urzoni veselí
se na Čechy od Řípu usmějí...

Umění portrétu

V čem spočívá toto umění? Ve věrném zobrazení zevnějšíku, tedy tělesné schránky, anebo i v tom, jak se podařilo zachytit duši? Či pomohlo dokázat její existenci? To by se dalo říci především o duši lidské, ale do jisté míry i o duši, či spíše „dušičce“ zvířecí. Ovšem není to trochu troufalé, říkám si? Ale na druhou stranu proč ne. Duch či duše znamená něco lehkého, jako dech, ale přitom něco podstatného, oživujícího. Je to sám život. Kdo nedýchá, nežije. A přece je velké umění namalovat či z kamene nebo hlíny vytvořit portrét člověka nebo třeba koně, který je tak věrný, že by mohl v ten moment vyskočit a promluvit, popřípadě zaržát.

Občas lze slyšet povzdechnutí, že člověk je stvořen k obrazu Božímu, což ostatně vychází i z Bible, z knihy Genesis. Tam je to myšleno zřejmě tak, že člověk by měl být také schopen něco vytvářet, budovat, ano, aspoň trochu také tvořit. Jak však tuto schopnost využije, to již záleží jen na něm. A když netvoří, ale jen boří, pak je na místě ono výše uvedené povzdechnutí. Židovská tradice od dob Mojžíšových pracuje s vírou a představou Boha neviditelného. A když je ho třeba nějak uctít, tak v chrámě, a když mu projevit úctu, tak třeba zatančit před schránou úmluvy, jak to učinil král David. V té schráně byly totiž desky se zákonem, Desaterem. Hodně se však změnilo zřejmě po oné události v Betlémě, pak v Galileji, u Jordánu a posléze zejména v Jeruzalémě. A to byl zřejmě, rozhodně aspoň v zemích s antickou, židovskou a posléze křesťanskou tradicí, počátek portrétování Krista. No a pak i „jeho“ lidí, matky Marie, Josefa, apoštolů, a tak dále.

Tolik odbočka, kterou jsem si nemohl odpustit. Pročpak? Protože stále existují lidé, kteří se neradi fotí, a o nějakém portrétování s nimi není ani řeči. Někteří příslušníci přírodních národů se dosud zdráhají nechat se vyfotografovat, obávají se, že jim to ukradne duši. Všichni tito odpůrci zřejmě soudí, že neviditelné má zůstat neviditelným a jakékoli snahy o zviditelnění či zpodobení jsou buď nebezpečné či přímo rouhavé. Při pohledu do očí, například El Grecem portrétovaného šlechtice s rukou na prsou, či starého šlechtice (oba v Pradu), jsem přesvědčen, že ta možnost zahlédnout jejich duši za to portrétování stála. A to myslím platí i pro jeho obrazy Josefa s Ježíškem (Toledo) či Seslání Ducha svatého (Prado), kde dotyční nehledí pozorovateli do očí.

Kdo nemá rád portréty, tedy lidské, myslím tím cizí, a natož své, ten se většinou i nerad dívá do zrcadla, mohl bych jmenovat... Ale takoví mají možnost kochat se portréty ptáků, psů, koní, koček, a že jich je. Ze současnosti se mi vybaví třeba malíř Jan Dungel, ach, ti jeho ptáci! Nebo již zesnulý malíř koní Emil Kotrba. A co v devatenáctém století populární malíř psů, ale třeba i ptáků, Edwin Landseer, po němž je i pojmenováno „jeho“ plemeno psů (obrazy k vidění v Tate Gallery v Londýně). Nebo Zdeněk Gorgoň starší a jeho kočky? U portrétování hmyzu se zdá, že není o čem hovořit, ale není tomu tak. Co třeba hmyzí portréty od Ondřeje Sekory, například Ferdy Mravence, brouka Pytlíka, Berušky a dalších? Anebo úžasné hmyzí oleje Jana Kobyláka. A v Kroměříži jsou k vidění třeba motýli Maxe Švabinského. No a nelze nezmínit od Salvadora Dalího Krajinu s motýly z roku 1956. Příkladů by se našlo více.

Ale proč se mluví jen o portrétech živých tvorů, proč se vlastně neříká „portrét krajiny“? I ta přece může být oduševnělá a pozorovatele oslovit, okouzlit a upoutat. O tom věděli své malíři renesance, ale i ti barokní či romantičtí, ba i naši Mařákovci, Otakar Kubín i impresionisté, ale i současní hyperrealisté a třebas i stuckisté.

Turistická

Vezmu tužku a nakreslím dívku.

Co má v rukou? Však vidíš, cívku.

Je to Ariadna. Odmotala nit.

A podle ní prý nelze zabloudit...

Všechno lítá, co peří má...

Že by opravdu mohli létat jen ti, kdo mají peří? To by znamenalo, že jen ptáci, například červenka, sýček, kos či orel? Ale vždyť přece létají i ty veverky, co se jmenují poletuchy, jen je třeba dodat, že ty pouze plachtí za pomoci volné kůže natažené mezi předními a zadními nožkami, přičemž ocasem kormidlují. Ale přece jen to je let. Podobně dokáže plachtit i taková zvláštní ještěrka, dráček létavý, který patří mezi agamy. Ten má ovšem kožní řasu nataženou mezi volnými žebry. A podobnou kožní blánu, ovšem mezi prsty, mají netopýři, avšak ti už opravdu dovedou létat nahoru a dolů.

To je letců! Avšak vzlétnout do takové výšky, že ho lidské oko už ani nevidí, to dokáže jen pták. Třeba skřivánek. Anebo různí draví ptáci, ale třeba i ptáci tažní, jako husy či holubi nebo špačci a další a další.

Budiž tento text využitelný pro dětskou hru „Všechno lítá, co peří má“. A není to hra vůbec marná. Děti se učí pozornosti, vnímat vyřčené, a zareagovat správně a rychle na otázku, ovšem nikoli slovně, ale gesty. Při souhlasu, tedy že daný tvor lítá, zvednout třepotající ruce nad hlavu, a při nesouhlasu je nechat v klidu na stole nebo na kolenou. A navíc se u toho děti naučí spoustu ptáků, poznávat asi zrovna ne, ale aspoň podle jména. A pravda, u zvědavých je to podnětem k tomu si později zjistit, jak vlastně vypadá ten chřástal nebo koroptev.

Ten, kdo vede hru a vyvolává jména, občas místo jména ptáka zvolá například hroch nebo pes, a často se někdo hráčů splete a zvedne ruce, čímž propukne veselí. A zpravidla, zvláště když se hraje pěkně hbitě, se časem splete skoro každý. K chytákům doporučuji, kromě třeba ježka či kočky, vykřiknout: Ptakoještěr!

A pak didakticky zareagovat a upřesnit, že dnes již ptakoještěři nežijí, ale že kdysi žili, a mávali kožnatými křídly, zejména nad vodou, k nemalému zděšení v ní plovoucích rybek. Pro obzvláště zvědavé hráče je možné dodat, že ptakoještěři nedokázali vzlétnout ze země, ale museli si napřed vylézt na nějaký kopeček či skálu, ze které se vrhli dolů a pak už dokázali poletovat. Podobně jako paraglidisté.

Stojí pak za zmínku, že dokázat se povznést od přeletování mezi přízemními starostmi a problémy k poletování ve vyšších sférách, tedy třeba k úvahám o smyslu života, to je asi dáno jen člověku. I když kdoví...

Ííí...

Kdo to mlaská, kdo to píská?

Už jsi viděl ptakopyska?

Jednou v zoo, a ne zblízka.

* * *

Na vysoké hradní věži...

...princezna smutná léeeží, hledí do modré dálavy...

Tak začíná docela známá baladická píseň, která smutně končí. Kdyby se radši princezna inspirovala ptáky, kteří tedy na věžích určitě smutně neležejí, ale žijí, hnízdí, jako například kavky, rorýsi, sovy či poštolky, pak by ji možná napadly jiné myšlenky.

Na druhou stranu člověk inspirován ptáky mnohdy zatouží nazírat svět z nadhledu a neuvědomí si riziko z toho vyplývající. Třeba to, které zmiňuje otec Brown v Chestertonově detektivní povídce Boží trest: „Z údolí lze vidět velké věci, z vrcholků jen malé.“ A dodává, že výšky jsou proto, aby se na ně hledělo zdola. Nu, dobře, horolezci jistě řeknou, že pohled z výšky je něco omamného, kdy najednou člověk vidí věci v jiné, skoro boží perspektivě. Jenže podle tohoto anglického spisovatele, novináře a filosofa z počátku dvacátého století právě to svádí k pýše, když najednou to všechno dole vypadá tak malinké, že to svádí k pohrdání. K pohrdání tou zdánlivou malostí.

I myši pobíhající po louce, ale i kočky je lovící, leckdy zapomenou, že jim shora hrozí nebezpečí. Vyprávěli mi moji známí, chovatelé koní, o kolik koček takto přišli na louce nad koňskými výběhy. Nebezpečí z výšek možná bylo inspirací pro kameníky a sochaře zdobící před staletími gotické katedrály nejrůznějšími chrliči a pitvornými figurkami.

Ona ta lákavá krása výšek v sobě opravdu skrývá nebezpečí. Vyšplhá-li člověk moc vysoko, může spadnout. Ale může z toho nadhledu také zpychnout, a na to číhá Svůdce. Tohle mě napadlo při pohledu na pařížský suvenýr, figurku d'áblíka z katedrály Notre Dame. Rohatý okřídlenec zamyšleně hledí dolů na to lidské hemžení. Se zdánlivě neškodným až přiblblým výrazem a lehce vyplazeným jazykem čeká... Nikoli jako starozákonní lev řvoucí a chodící okolo, číhaje, koho by pohltit. Ale jako novozákonní, současný Zlý, který čeká, až se člověk sám chytí do jeho osidel.

A rorýsi zatím krouží okolo věží a občas se přiblíží na dohled. Zapískají a náhodný pozorovatel si říká, že povykují jen tak, z radosti ze života. A vlastně proč ne? Vždyť rorýsi mají tak málo společného s životem pozemským, netrpí závratí, dokážou spát i jíst za letu, a tím mají k nebi tak nějak blíž.

Noční příhoda...

Slyšíš houkání ve městě věží?
No, slyším sovu. O to tu běží?
To není sova, to jsou hasiči,
prý praskla voda, už spi, čičiči!

* * *

Polibek věčnosti

„Věčné mládí“ se nehraje. Nekoná se, i když bylo na repertoáru už celá léta. Nějací herci, patřičně nalíčení, by se možná i našli. A kdyby se neobsadilo prvních pět řad v divadle, dále sedící diváci by nic nemuseli poznat. Pravda se sice dá tutlat i delší dobu, ale napořád ji ututlat nelze. A navíc se tenhle „kus“ týká pouze lidí.

U zvířat, aspoň u volně žijících, je jasné, že rozverné mládí trvá poměrně krátce, omezené je i období plné síly, tedy období, kdy takoví jedinci požívají respektu. A pak následuje stáří, které bývá opět docela krátké. Milosrdně krátké. Zvířata v dobré kondici a v příznivých podmínkách se dovedou vyrovnat i s leckterými nemocemi, dokonce se i léčit pojidáním léčivých bylin či kořínků, kočky prý i předením, ale ukončení svých dnů přijímají filosoficky, aspoň to tak vypadá, viděno našima lidskýma očima.

Jakmile se ale zvířata dostanou do péče člověka, tedy jsou chována v zajetí, jak se ještě nedávno říkalo, tak se jejich páníček či chovatel s jejich, ve velké většině, kratším věkem vyrovnává těžko. Usiluje o léčení a vyléčení, často i za cenu velkého utrpení léčeného. Existují přijatelné kompromisy, když je možno účinnou léčbou dosáhnout úplného vyléčení, zejména u mladšího jedince. Vím, o čem mluvím, naši kočky před šesti lety vyoperovali nerozpustné močové kameny. Ano, všechno má své meze. Ale kde?

Možná je na místě si připomenout, co často čeká člověka, který by v kritickém okamžiku možná rád řekl: „Neoperovat, netrápit!“ Ale většinou už nemá šanci. Tak tedy aspoň zvířata ušetřit, a neusilovat o to falešné věčné mládí, které posléze přechází v „nekonečné stáří“. A respektovat „polibek věčnosti“.

K těmto, věřím že ne pesimistickým, ale realistickým úvahám, mě přivedlo několik vlastních příběhů a zkušeností sdílených. Naštěstí ale existují jisté věci mezi nebem a zemí, které člověk ovlivnit nemůže. Ano, naštěstí.

Před svatým Jiřím

Ha, z díry se čísi oči škvíří,
vyhlížejí, kdy přijede Jiří,
Podkovy klapou, a už se blíží:
"Je zima, ještě zalezte, štíři!"

* * *

Ty mi nerozumíš?

Smutné opáčení, že? Bývá ho však slyšet poměrně často... Od lidí. Na rozdíl od nich si ale příslušníci různých živočišných druhů většinou rozumějí docela dobře. A to ať jsou ze zemí, krajů, popřípadě světadílů různých. I když třeba ptáci mohou mít ve zpěvu jistou odlišnost, trochu pozměněný trylek, ale v porozumění jim to nebrání. Téměř by se to dalo přirovnat k nářečím.

A týká se to samozřejmě dalších zvířat, plazů, savců býložravých i masožravých, ba i savců vodních. Jak třeba zpívají velryby! Lze zmínit i hlasové projevy určené nejen rodině a příbuzným, ale i dalším obyvatelům krajiny. Jsou to například signály varování, jako syčení či chrastění chřestýšovo, houkání, bučení, troubení či řev. A jaképak jsou další možné komunikační projevy? Štěkot, mňoukání, vrčení, předení, i již zmíněný ptačí zpěv. Může jít i o jisté zvukové označování teritoria.

Někdo řekne, že i člověk se projevuje obdobně, tak o co jde? O to, že lidé z různých zemí či světadílů si mnohdy nerozumějí, i když znají tamní řeč. Jenže čemu se divit, když si mnohdy nerozumíme ani ve své rodné zemi. Jak také, když každý může vidět pod stejným slovem něco jiného. Třeba pod slovem mír, že?

Ale ono to není vůbec nic nového. Jako docela dobrý příklad nedorozumění mi přijde používání kouřových signálů ke komunikaci. Co všechno bylo možné sdělit? Výstrahu, že se blíží nepřítel, upozornění, že už táhnou bizoni, jeleni, nebo již přiletěly husy. Nebo snad ženy sdělují, že už je oběd: „Lovci pospěšte, než se to připálí.“ Anebo: „Chtěly jsme upéct tu flákotu, co jste přinesli, ale máme mokré dřevo.“ Jenže pochopili to vždy adresáti správně? Vždy bylo důležité znát signály,

stejně jako dnes slova. Jinak si to mohli adresáti vykládat kdovíjak, že bizoni odtáhli, husy nepřiletěly a ty ženské si zase nedovedou poradit.

Určitě byl důležitý způsob sdělování podstatného prostřednictvím pachu. Ten je u zvířat také velmi důležitý, a funguje zejména při vyhledávání budoucí matky či otce budoucích mláďat. Však i lidský jedinec, tedy muž či žena, dává přednost tomu či té, kdo mu voní.

No a když jde o komunikaci o věcech vážných, tedy týkajících se třeba morálky, politiky či ekonomiky, tak tam to bývá ošemetné. Ale je jistý způsob, jak se s tím vypořádat. A jaký? No přece vyhýbat se tomu, co smrdí.

Být ochotný podělit se, to není jednoduché

Pojem podělit se či rozdělit se je dnes, zdá se mi, vytlačován příbuzným, ale přece jen odlišným pojmem sdílet. Snad by stačilo říci, že dělit se o něco vlastně znamená něčeho trochu pozbýt, zatímco sdílet něco spíše znamená to mít či užívat společně. A když je něco ve společném vlastnictví, tak to se dá sdílet o něco lépe, než se rozdělit o něco výlučně vlastního, a tím o kousek toho svého přijít. To však platí ve hmotné sféře. Ale ona se dá také sdílet radost nebo bolest. Tam nikomu ničeho neubude, ničeho nepřibude, ale lépe se to snáší.

Ale podělit se? To je jiná. Dělí se rodiče s dětmi, o jídlo například, i o přístřeší, podobně jako ptáci, kteří usilovně poletují, aby sehnali mladým něco do zobáčku, či savčí matky poskytly mléko, popřípadě něco dalšího na zub. Ale rodičovská péče ve zvířecí říši zahrnuje i postavení hnízda, vybavení nory či brlohu, nebo aspoň nalezení suchého závětrí.

Snadno se podělí také lidští rodiče, jenže ti pak leckdy najednou pocítí puzení podělit se i s někým potřebným. Je to pud, jakýsi závan transcendentna či tajuplný dotek božství, které člověka motivují projevit tak vděčnost za to, že se mu dobře daří, anebo projevit soucit s těmi, jimž to tak dobře nevychází? Možná. Je dobré dávat, podělit se, ale za nejhodnotnější se považuje, když se podělí ten, kdo sám nemá moc.

Příkladem může být řada zobrazení římského vojáka Martinuse, an jedá na koni odsekl mečem půlku svého pláště, aby ji před branami Amiensu daroval mrznoucímu žebrákovi. Tento jeho čin byl posledním momentem vedoucím k rozhodnutí přijmout křest. Odešel z armády, posléze byl po náležitém vzdělání vysvěcen na kněze, stal se poustevníkem a nakonec byl zvolen biskupem v Tours, kde pak zemřel s pověstí svatého muže. No a na svatého Martina se vzpomíná dodnes, pravda, u nás hlavně kvůli tomu jeho bílému koni.

Někdo by mohl říci, že to se to dává almužna ze sedla koně, v tomto případě kus pláště, ale představuji si, jak by to asi vypadalo dnes, kdyby si motorkář rozpůlil svou koženou kombinézu a rozdělil se! .

Podělit se o něco může tedy znamenat i podstoupit nepohodlí, byť třeba jen dočasné. Ujmout se někoho potřebného, podělit se s ním, to není vůbec jednoduché, ani organizačně, ani administrativně. Na to nemá každý. Ale když jde třeba o to postarat se o kočku nebo pejska? Být dočasně? Moci projevit ochotu a podělit se o čas, o své pohodlí, není to vlastně příležitost zažít radost?

No a tuto radost lze docela dobře sdílet. Třeba s lidmi podobného uvažování..

* * *

Bílý pes je také pes

Copak to je za divné tvrzení? Bílých psů přece je, bišonci, cotonci, samojedi, bullteriéri i foxteriéri... Jmenuji jen pár z těch, které jsem viděl v poslední době. Krásně bílá je třeba i argentinská doga či různá pastevecká plemena, například čuvači. Kanaánský pes také, a tak by se dalo pokračovat. Jen předesílám, že v dnes adorované různorodosti a pestrosti lidského plemene, by bylo škoda, kdyby se bílými psy začalo opovrhovat tak, jako se to dnes stává „bílým mužům“.

Nutno však uvést, že bílá barva pejska je sice atraktivní, ale nemusí být vždy praktická. U společenských plemen je to jasné, bílý pes se hodí ke každému oděvu, jako třeba bílé auto. U loveckých, popřípadě služebních plemen je bílá spíše nevýhodou, protože je pes moc vidět. Naopak u pasteveckých to je zase spíš výhoda.

Vracím se k úvodnímu zdánlivě nesmyslnému sdělení, že bílý pes je také pes, jenže ono to je myšleno tak, že i bílý až běloskvoucí pes se chová jako pes. To znamená, že možná strpí mašličky, ale přesto pořád špatně snáší lidské vůně. O tom je například povídka Beauty od anglického spisovatele Grahama Greena, v níž téměř běloučský krasavec japončík Beauty čas od času unikne pečující panince, aby si našel nějaký pěkně smrdutý hnus u popelnice, ve kterém se pak blaženě vyválí, aby se naparfěmoval po svém.

Proto je lepší pejsky nedráždit všelikými vůněmi, které nám lidem třeba lahodí, ale pejsek se pak často snaží tuto pro něj nesnesitelnou vůni přebít. V takové chvíli je pro něj ideální procházka po břehu vodních toků, kde se leckdy válejí pozůstatky rybářských úlovků - hnijící rybí vnitřnosti. A v něčem takovém se poválet, to je teprve síla. A té neodolá ani bílý, ani hnědý, ani žlutý, ani černý pes.

Přesně takhle se kdysi ovoňoval Jack, hnědý ohař našich přátel u Dunaje, nedaleko německého Donauwörthu. Doma ho pak čekalo pořádné vyšamponování a sprcha. No a Jack se nemohl dočkat, kdy se zase vyrazí k Dunaji, kde... Tento odstavec by mohl končit hudební značkou „bis“. Ovšem bis znamená dvakrát, a to by Jackovi bylo málo.

Za jarního úplňku..

Poštěkávala lištička v poušti,
a Malý princ se do úvah pouští...
o beránkovi, co uvízl v houšti...

Kouzlo názvů

Jaképak kouzlo, jaké tajemství? To přece Adam, ten první člověk, pojmenoval všechny stvořené živočichy, jak se o tom píše. Kde? No v knize Genesis. Nu a jaká to byla zvířata, a jaká jim dal jména? Jestli to bylo ještě v Ráji, a ten měl ležet někde mezi řekami Eufratem a Tigridem, tak určitě pojmenovával zvířata tam se vyskytující. A při pohledu na hebrejštinu, i tu dnešní, člověk snadno uvěří, že právě Adam mohl nazvat lva *arje*, gazelu *cvi*, nebo třeba slona *pil* a gekona *smamit*. To mi zní jako je docela dost archetypální názvosloví. Ale takový rypouš *pil jam*, to už bude novotvar (mořský slon – *jam* je moře).

Ale třeba už takové morče, to Adam zřejmě nikdy neviděl, když pochází z Jižní Ameriky. Takže v jazyce se starobylými kořeny muselo dostat zcela nové jméno, které sice zní také tak jaksi starobyle, *kavja*, ale pochází z latinského názvu *Cavia porcellus*.

Ovšem právě morče je pozoruhodné, ani ne tak svým životem, ten je veskrze nezajímavý, jako spíše tím, jak komicky si ho pojmenovali v různých jazycích. Francouzi i Italové mu říkají prasátko z Indie, *cochon d'Inde* a *porcellino d'India*, v angličtině ho mají guinejské *Guinea pig*. Německy i polsky to je mořská sviňka *Meer schweinchen*, *świnka morska*. A kde je čeština s morčetem? Název má opět „na svědomí“ obrozenec Jan Svatopluk Presl. Že by se inspiroval němčinou či polštinou? Ale možná, že to bylo úplně, úplně jinak.

Uvažoval jsem o tom před dcerou a přidal vyprávění kamarádky Manky, kterou při cestách po Peru zaujalo, že tam v kuchyních mívají vesničanky v podlaze jakýsi prostor zakrytý mříží, kam smetají odkrojky zeleniny a různé zbytky, no a tam chovají morčata. Ze stejných důvodů, jako se u nás chovají králíci. „Však ano, je to tak,“ odtušila dcera a doložila to příhodou svého spolužáka, u něhož před časem dlela návštěva z Guatemaly. Návštěva obdivovala velkou klec s pár krásnými strakatými morčaty, která si doma chovali. Jenže pak se jednoho dne návštěvnice nesměle zeptala, kdy tedy že budou k obědu? Museli ji zklamat: „To jsou přece naši mazlíčci! Ty my nejíme.“

No a pak se skoro těšili, kdy už návštěva odjede. Zdálo se jim, že po vypasených morčatech moc mlsně pokukují.

Ranní souslednost časová

Zatímco strakapoudi do stromu bušili,
zavilí vlci ze spánku táhle zavyli:
Aúúú, aúúú, včera jsme hubu sušili...

* * *

Když už se jednou narodíš, koukej, abys žil. Aneb jak přežít

Že to něco připomíná? Správně, připomíná, je to výrok Jana Wericha z filmu Císařův pekař: „*Když už člověk jednou je, tak má koukat, aby byl.*“ Tuto myšlenku pak dále rozvedl: „*A když kouká, aby byl a je, tak má být to, co je, a nemá být to, co není, jak tomu v mnoha případech je.*“

Tento citát by mohl být námětem maturitní práce, popřípadě práce bakalářské. Jako výchozí úvaha se nabízí, že člověk ze sebe nemá dělat to, co není, ale měl by prostě být sám sebou, a hlavně si o sobě moc nemyslet. O pokore tam sice slovo nepadlo, ale možná by se v následujících vývodech k ní dalo dojít. Být, to znamená existovat, tedy žít. Ale jak přežít? Do jisté míry by se to dalo odvodit z řady pohádek či bajek, například o zajíčkovi hrdopýškově, o vráně a lišce, o koblížkově... že je totiž dobré si uvědomovat svou sílu, ale i slabost.

Člověk i zvíře, žije-li, kouká jednak, co se kde dá sníst a kam hlavu složit, ale také, jak na sebe upozorňovat, a to přiměřeně, aby se mu dobře vedlo na Zemi. Tudíž jak přežít co nejdéle. Stačí usednout někde pod stromem nebo na kámen na nějakém nenápadném místě a sledovat, jak to v přírodě chodí. U vody se dá sledovat, jak číhající žába náhle polapí čilý hmyz, který pak ani nestačí zabzučet. A jak tu obratnou žabu zase sezobne zdánlivě pomalý rozvážný čáp. Kočka polapí myšku, a i když ta se snaží hrát mrtvou, tak kočka na její hru nic nedá, protože dobře ví, že to myš dlouho nevydrží.

Možná, že než hovořit o tom, jak přežít, bylo by spíš na místě myslet na to, jak vůbec žít. Úspěšně žít. A k tomu, jak uspět, může posloužit biblický návod: „*Buďte chytrí jako hadi a nevinní jako holubice.*“ Tak to aspoň píše evangelista Matouš. Toto obrazné vyjádření vychází z tradičního pohledu na holubičku, jako symbol čistého srdce a nevinnosti, a na hada, jako na obezřelého a opatrného živočicha.

A právě zde má původ můj parafrázovaný výrok „...koukej, abys žil.“ Ten, kdo je čistého srdce, má snad lepší šanci vyhnout se nebezpečí. A obezřelý a chytrý si leckdy dovede poradit i v ohrožení života. Zde je toho příklad: Když kočka uloví slepýše (ano, není to žádný had, byť nemá nožičky), tak ten se také tváří jako mrtvý, ale na rozdíl od myši to vydrží déle. Takže jej kočka většinou nechá být, i když jej jednou přinesla domů jako možnou hračku, popřípadě posléze pochoutku, anebo snad dárek pro mě?

Ten obezřelý mladý slepýš se dovedl tvářit jako lesklý bronzový náramek ještě dobu poté, co kočka už dávno spokojeně ulehla k odpolednímu spánku, a já, ve snaze se k ní honem honem připojit, jsem na něj málem šlápl. Jak teda tohle přežít a nesmát se?

Když...

Když už se jednou narodíš, tak koukej!
Na co? Abys byl chytřej, a ne hloupej!

* * *

Co bylo dřív, flétna nebo žluva?

V mém případě flétna. V dětství jsem nechtěl „chodit do piána“, a na dotaz, na co bych tedy chtěl hrát, jsem rodičům odpověděl, že na trubku. V protějším domě, přes dvůr, totiž někdo krásně hrával na křídlovku, a to mě lákalo. Mé rodiče však nikoli, takže jsem nakonec žádné hudební školení neabsolvoval. Škoda. Až v rané dospělosti mě trochu naučil hrát na zobcovou sopránovou flétnu kamarád Vašek.

Neumím nic moc, jen si tak občas zapískám. Kdybych ale uměl více, a mohl si pak z fléten vybrat, volil bych altovou. A co třeba taková příčná? Ale nejkrásnější flétnové zvuky podle mě stejně vyluzují ptáci. Proto mě tak oslovila flétna v básni č. 5 v Zahradníkovi Rabíndranátha Thákura: „*Má duše vylétá v touze dotknout se lemu mlhavých dalek. Veliký Druhý Břehu, jak směle zní tvá flétna!*“ A kde je tam ta žluva? Žluva hajní, *Oriolus oriolus*? O kus dále, v básni č. 17: „*Žlutý pták zpívá na jejich stromě, až ve mně srdce tančí radostí.*“ Myslím si, že muselo jít o žluvu. (Citace je ze Zahradníka, kterého přeložil Dušan Zbavitel).

To, jak nádherně žluva pěje, jsem si uvědomil letos na jaře, když mi výše zmíněný přítel Vašek vyprávěl, jak poslouchal to krásné flétnové žluví vábení v kraji kousek od České Lípy. Dokonce se mu toho krásného žlutého pěvce s černými křídly podařilo vyfotit. Tak to jsem mu opravdu ze srdce přál, ale přece jen tak malinko i záviděl.

Takže ano, pro mě byla žluva až druhá. Ale co se týče nádherného flétnového zpěvu, byl bych rozhodně pro první místo. Dá se poslechnout například z archivu Českého rozhlasu.

Pozor!

Žížala hrozí mladým: Tytyty!
My, a žluva jsme jiné entity!
Nejsme si přece vůbec podobné.
A jak nás spatří, hned nás sezobne....

Kdo by se smál s plnou pusou...

...bude potrestán. Tak to asi dnes nehrozí, dětem je ve školních jídelnách i o velkých přestávkách dopřávána mnohem větší svoboda. Tedy než bývalo zvykem. Smějí mluvit s plnými ústy, a pochopitelně se i smát. Ale něco přece jen mnohé zůstalo stejné jako dříve, i dnes si třeba děti mění svačiny. A navíc si vyměňují i obědy. Tak se mění maso za zákusky, salát za rýži či brambory a tak podobně.

No a důvodů k smíchu je ve škole pořád dost, a když paní učitelka dokáže takovou situaci pedagogicky využít, řekne: „A jestlipak děti víte, že se ze všech živočichů, tedy mluvm jen o nejbližších příbuzných savcích, tak z nich se dokáže smát jen člověk?“ Ano, je to údajně jeden z

charakteristických projevů člověka. I ten, komu v životě není moc veselo, se dovede čas od času zasmát, nebo aspoň pousmát.

A děti se na to rozpovídají, že zvířata přece také mají smysl pro humor, a hned uvádějí příklady, že jejich Micka se směje, Alík také, a náš kůň Ferda se přímo řehotá, no a jeden kluk viděl, jak se smáli delfini v mořském akváriu. Paní učitelka trochu sleví, že jistý smysl pro humor u zvířat lze vysledovat, zejména u těch, která soužijí s člověkem. Ale nakonec připustí, že třeba se trochu směje i liška nebo kůň. Ale hlavně ti primáti. Hovořit vyloženě o smíchu, tak jak to vnímáme my, se ale dá prý jen u pár desítek zvířat. A nakonec se děti zeptá, která zvířata se nesmějí vůbec?

Děti odpovídají, že želva, mořský koník, kráva, ovce, křeček, žížala, až se ozve Pepíček: „Paní učitelko, mravenečník se nesměje! A víte proč?“

„To nevím, Pepíčku.“

„No, kdo by smál s plnou pusou mravenců, že?“

Komu, čemu?

Smáli se vrabci v křoví
ptám se, zda mi to poví,
čemu...

Čimčarara, zvolají:
no Jemu!

* * *

Nějaké výhrady k naději?

Kdo by něco namítal proti naději? Možná by se i našel, třeba ten, kdo uvěřil, že budoucnost neexistuje, tedy že lidská existence nemá smysl, neboť se celou historii opakuje pořád to samé. Po v podstatě krátkých epizodách klidu, bez násilí, se zase vzedme vlna chtivosti, zla a brutality. Jak z toho kolotoče uniknout? Jako pták, který se na podzim vznese a odletí do končin klimaticky příznivějších? Že by odtud vzešel ten lidský toužebný povzdech: „Být volný, jak ten pták.“?

Z lidského pohledu se zdá, že ptáci mají možnost z nepříznivé situace prostě uletět. No, mají, ale za prvé nejsou všichni ptáci tažní, za druhé se ne všem odletět podaří a za třetí, cestou musejí vzdorovat všelijakým strážníkům, výkyvům počasí, prudkým větrům a navíc predátorům, jak zvířecím, tak i lidským. A to při cestě tam i zpět. I ti volní ptáci absolvují na tomto světě svůj „kolotoč“. Dějinný i časový.

Ono hledat v živočišné říši inspiraci pro naději... Ovšem naději v co? To je zásadní otázka. V uzdravení, v život? Možná bude dobré si připomenout latinské rčení „*Dum spiro, spero.*“, dokud

dýchám, doufám. Čili dokud žiji, je naděje. A takto nějak to prý psal v jednom dopise příteli i Cicero: „*Aegroto dum anima est spes, esse dicitur*.“ Čili nemocný dokud dýchá, má naději, jakž se říká. A já bych rád dodal, že dokud dýchám, tak doufám, a mám naději, že pochopím. A pochopit, to je pro mě uvěřit v budoucnost, tedy ve věčnost.

A při pohledu na přilétající či odlétající hejna špačků, vlaštovek, jiříček, divokých hus a dalších ptáků si říkám, že tento každoročně se opakující rituál trochu připomíná věčnost. A když se říká věčnost, myslí se tím i naděje, latinsky *spes*. A snad i proto se ta naděje stala tak oblíbeným jménem. Speranza v Itálii, Esperanza ve Španělsku či Hope v anglicky mluvících zemích, nebo u nás Nadějka, která je v této podobě poněkud řidší, ale nějakou Nad'u zná nejspíš každý.

Posedlost

Co dceru pudí? Vidět Vodníka!
Tak k jezeru hned ráno utíká.
Táta se bojí, a volá, třese se...
holka, vrať se, ach, to je obsese...

Táta se probudí a má zimnici,
už nebudu na noc číst Kytici!

* * *

Nejen o polysémních koních

Kdo někdy byl na koňských dostizích, určitě si všiml podstatného rozdílu mezi tam se vyskytujícími štíhlými a rychlými koňmi a těmi, kteří tahají vozy či kočáry. A ještě většího rozdílu mezi nimi a těmi, kteří stahují pokácené stromy v lese. Mají vůbec něco společného? Samozřejmě, jsou to příbuzní koňovití, lichokopytníci, a jsou všichni krásní.

Ale když se vyjádřím polysémně, čili trochu mnohoznačně, tak pojem či výraz kůň nemusí být takhle zoologicky prostý, či jednoduchý. Ovšem, co je vlastně ta polysémie? Jak praví encyklopedie, polysémie (z řeckého polys, mnohý – mnohoznačnost) označuje slova, která stejně zní a jejich významy mají nějakou genetickou souvislost.

A tak je podle mě pojem kůň typicky polysémní. Vždyť když se řekne kůň, může to znamenat jednak zoologické zařazení zvířete, ale také třeba tělocvičné náčiní, které přeskočit nadél vyžaduje od cvičence velkou hbitost. Když hráč šachu táhne koněm, myslí tím figurku koně. Pokud se o někom řekne, že je něčí kůň, tak se tím označuje protežovaný favorit. Když však zazní: „Ty jsi ale kůň!“, rozhodně nejde o lichotku. Jinak to je u zdobnělého koně, tedy koníčka. A tady by se našlo příkladů... I by se dala zmínit kobylka, to jest kobylka na pastvě nebo kobylka luční, anebo kobylka na houslích...

Ovšem polysémnní pojem není jen kůň, ale třeba také kočka. Kromě označení konkrétní kočky domácí může být též míněna jakákoli šelma kočkovitá, anebo speciální zdvihací zařízení na jeřábu. No a v trochu zastaralém slangu i atraktivní děvče. A co koza, ta kromě zoologického zařazení může znamenat i tělocvičné nářadí, které lze přeskočit o hodně snáze než koně, atd. I krysa sem patří, jednak jako hlodavec, jednak jako označení hodně málo sympatického člověka.

Výskyt polysémnních slov v cizích jazycích může komplikovat učení, ale zase díky nim často dochází ke komickým nedorozuměním. Před časem všechny na letišti rozesmál jeden chlapeček otázkou: „Tati, a proč mají na tom letadle napsáno Moucha Emiráty?“ A nelze se jeho omylu divit, když ono anglické „fly“ znamená nejen mouchu, setrvačnick či poklopec, ale v podobě slovesa má ještě mnohem více významů, než jen létat.

Aj, to jsem od toho koně odletěl hodně daleko, nejméně na tři délky.

Jaro (aneb u kobyly)

Jezdec, co přijel včera na koni,
zahrál sul ponticello. Pižmoni,
no, i jemu se srdce zachvěje,
a, jako já, se dojat usměje...

* * *

Za slavíky. Na kukačku...

V loňském roce jsme slavíky nějak propásli, ani už nevím, jak se nám to „povedlo“, vždyť zpívají prakticky celý květen. Aby se to neopakovalo, poprosil jsem kamaráda Jaroslava, aby mi hned, ale opravdu hned dal vědět, až slavíci začnou trylkovat. Proč zrovna jeho? Protože má lesní školku uprostřed lokality, kde je „zaslavíkováno“. Čas od času jsem v okolí Praskoles zaslechl ptačí zpěv, o kterém jsem si nejdříve netroufal tvrdit na sto procent, že je to slavičí tlukot. Vybavil jsem si jedno jaro ve Strážnici a ještě jiné u polských jezer, ano, tam slavíci zpívali o sto šest, přesto jsem byl rád, když mi výskyt slavíků tady u nás potvrdil i můj lesník Jaroslav.

Toto povídání má dvě části. Takže nejdříve o slavicích. Jsou to velmi nenápadní ptáčci, kteří o sobě dávají vědět, až když slunce zapadne za obzor. Pak začnou velmi důrazně, zpěvem, tedy tlukotem sdělovat, kde je jejich teritorium, kam až sahá, a každý sameček se oním krásným trylkováním prezentuje samičce jako ten, s nímž bude život probíhat přesně takhle, jen ve zpěvu. Ovšem i život s písni v hrdle či na rtech může mít svá úskalí. To jsem si ale více uvědomil po letošním rozhovoru s Jaroslavem.

A nyní avizovaná druhá část povídání. Kamarád mi jednou říkal, že tu předloni ornitologové slavíky kroužkovali. Vím, že se při běžném kroužkování zahradí ornitologickými sítěmi například okolí ptačích napajedel, nebo místa jejich předpokládaného výskytu, ale to si v tomto značně členitém a

křovinatém terénu moc nedovedu představit. A tak se ptám, jak se nejlépe slavíci chytají, aby se dali okroužkovat. A Jaroslav řekl: „Byl jsem se podívat na kukačku.“

„Na kukačku? Byl ses na to podívat?“ Jít někam na kukačku, to se přece říká, když se někdo jde na něco podívat, aniž by byl pozván a aniž by vstoupil do děje.

Kamarád se smál: „No, byl jsem se na to podívat, ale slavíci se opravdu lákají na kukačku. To by ses divil, co jich na ni útočí.“ A Jaroslav začal popisovat, jak ornitologové zasítují vhodné místo a pak doprostřed umístí reproduktor s hlasem kukačky. No a drobní ptáci, v tomto případě slavíci, na ni útočí, aby ji odehnali, aby jim nemohla snést do hnízda vajíčko. Tak to totiž kukačky dělají, snášejí do cizích hnízd, aby jim mláďata vyseděl a vyvedl někdo jiný. Ovšem rychle rostoucí kukaččí mládě brzy vystrká hostitelovy pravé potomky a v hnízdě zůstane samo. No a zažitá zkušenost, nyní už vlastně pud, slavíkům velí kukačku od hnízd zahánět, no a zkušený ornitologové toho dovedou využívat. Předloni zde v okolí okroužkovali téměř desítku slavíků.

Takže letos jsme slavičí zpěv nepropásli. I se mi jej podařilo nahrát. A když jsme byli pár dní na to u přátel v sousední obci Tíhava, vyprávím jim o tom pěveckém koncertě. Ale k večeru, když jsme se loučili, ozval se z hustých keřů jejich nádherné zahrady povědomý zpěv. „Jindřiško, vám tu zpívá slavík!“ Pro jistotu jsme konfrontovali jeho repertoár s mou nahrávkou. Ano, i to byl slavík.

* * *

Dojemný povánoční příběh

Vlastně tento příběh začal již před Vánoci. Už přes rok jsme tehdy měli kočku z útulku, byla stříbřitě šedá, trochu mourovatá, s náznaky skvrn, což připomínalo kočku bengálskou. A zrovna tak byla hbitá a povídavá. Pořídili jsme si ji honem honem poté, co naše předchozí kočička, tak přítulná, a s méně obvyklým krásně želvovinovým zbarvením, zahynula koncem léta na ulici. Bylo to smutné, pořád jsme ji někde viděli, a ukázalo se, že jediným řešením bude pořídit si jinou. V bohnickém útulku tehdy hned pochopili naši svízele a pomohli nám. A jelikož se blížily Vánoce, chtěli jsme po roce útulek navštívit a nějak poděkovat. Bylo nám jasné, že nemůžeme přijít děkovat s prázdnou, a tak jsme pořídili pěknou bedničku krmení.

Jenže před svátky jsme to ne a ne stihnout. A tak jsme si řekli, že poděkování tamní milé dámy přijmou i v novém roce. Přikoupili jsme ještě pytel krmení a vyrazili. A bylo to v pravou chvíli. Službukonající kočkodáma se nejprve zeptala, jak se naší kočičce daří. A sotva jsme ji ujistili, že dobře, hned přišla další otázka: „A není té vaší kočičce trochu smutno?“ Podívali jsme se se ženou na sebe a pokrčili rameny, že snad ne, že je s námi ráda.

A tu ta milá paní někam za sebe sáhla a vložila mi do náruče odrostlé kotě, trochu nazrzlou mourovatou kočičku. Ta se mě vzápětí chytla kolem krku a zapředla. No a ta dáma dodala: „Ta vám ale sluší.“ Co dodat. Ještě že jsme přišli s bedničkou. Micinku jsme si odnesli. Dvěma kočkám

věkem k sobě bylo opravdu veseleji. Spávaly spolu stulené, hrály si, a vůbec nejraději na sebe číhaly a vyskakovaly ze zálohy, to vždy jedna přeskočila tu druhou. A nikdy se nesrazily.

Tato naše druhá kočička byla pro někoho nechtěným vánočním dárkem, který hned po Novém roce skončil v útulku, a pro nás se stala krásným dárkem tříkrálovým. Ano, měli jsme štěstí. My i ona.

Ovšem dárek může přijít i sám. Ve Florencii je kousek od univerzity pěkné květinářství, kde se elegantně prochází černobílá kočka. Majitelé viděli otázku v našich očích a hned se dali do řeči: „O naší kočce psali i v novinách,“ a hned nám ukázali celostránkový článek i s fotografií. „Je to náš dáreček, který k nám sám přišel,“ dodala paní. Začalo to totiž tak, že se na dohled od květinářství začala objevovat plachá hladová kočička, tak jí tam začali dávat do misky jídlo a pití. Kočička se časem nechala pohladit a když dávali mističku blíž a blíž, jednoho dne vstoupila do květinářství s výrazem „tak tady mě máte“, a už zde zůstala.

Ano, dárky mohou být rozličné, však i naše současná kočka je dárek, který přišel sám. Díky za takové dárky.

Cogito, ergo sum... venator.....

Myslím, tedy jsem... jsem lovec,
toť bryskní překlad... jasná věc.
Jenže myslet... to bývá potíže.
Hned zítra to zkusím... budiž.

* * *

Autorita

Pojem autorita, jak tomuto pojmu rozumíme my lidé, je nejspíš zvířatům cizí. Na základě pozorování krav či koní na pastvině, poštolek nad polem, psů nebo koček doma, bych skoro řekl, že zvířatům, tedy zejména savcům nebo ptákům, je nějaká autorita docela lhostejná. Pokud je totiž tvorové v jejich okolí respektují, je to zkrátka „oukej“ a žijí si šťastně, tedy aspoň podle našich lidských měřítek. To znamená, že jsou s to se rozplozovat a vyvádět mladé, a tak také činí. Tedy pokud jde o zvířata volně žijící.

Zvířata žijící v úzkém či blízkém kontaktu s člověkem, zejména žijí-li víceméně ve společné domácnosti, musejí leckdy pro svou pohodu a svobodu něco podniknout. Je třeba umět s člověkem vyjít, a také mu něco nabídnout za onu pohodu a svobodu, či pohodlnou nesvobodu, jak se to vezme. Musí se například občas usmát, zavrtět ocáskem, nebo zapříst. To dobře funguje v prostředí rodiny, při kontaktech s jinými lidmi musejí svou autoritu získat a obhájit jinak.

Můj známý veterinář Roman tvrdí, že existují v podstatě dva způsoby, a uvádí příklady. Doma si pes či kočka své lidi omotá, no, ne okolo prstu, ale rovnou okolo celé tlapy. A často k tomu chovatelé sami přispívají, a s nadšením. Roman uvedl příklad z lékárny, kam si zašel pro veterinární

léky. Když se chystal usednout do křesla, lékárník důrazně podotkl, že do křesla ne, to je kocourovo, pro návštěvy je židle. Ano, kocourek byl respektován i v nepřítomnosti. No a druhý případ je, že si zvířátko obhájí to své samo. Když byl Roman na stáži v Británii, rád zašel do místní hospody. Na pivo, které zde čepují sice bez pěny, ale pít se dá. A hle, kdo to mezi štamgasty sedával u výčepu, tedy u barpultu, jak je tam zvykem, na stoličce? Kocour! A všichni s tím byli srozuměni. A židličku mu nikdo neupíral. Inu autorita.

Ano, pokud jde o zvířata, asi nikdy nejde o autoritu formální, danou funkcí či úřadem, zřejmě s výjimkou psů hlídacích, ale o autoritu neformální, čili přirozenou, danou a založenou na přesvědčivosti dotyčného a možná i na dobrých vztazích a zkušenostech s tím, že se dá na něj, psa či kočku, spolehnout.

Autorita samozřejmě souvisí s mocí, tedy s jejím uplatňováním. Pokud člověk chová jakékoli zvíře, musí mu být takovou autoritou on! Například já, když kočka sedí u misky a mňoukne, hned pochopím, že se ptá, zda již není čas na svačinku. Nu já na to odpovídám: „To víš, že ano, je, rád ti dám. A přidám dobrůtku, vid’?“ A už běžím. Tak například takhle se dá autorita udržet... Myslím si ale, že my, kdo se máme rádi, si na nějaké uplatňování moci až tak nehrajeme.

Věští...

Až srovnají se hory a zasypou údolí,
až pak kníže na koni vyjede do polí.
A tam, kde Blaník byl, chleba si posolí...

O knihách kluzkých, a nejen o nich

Tohle je myslím lepší titulek než „Knížka o prdu“, jak jsem tomuhle textu říkal nejdřív. Byl by to trochu zavádějící a zbytečně vulgární titul pro úvahy o knize, popřípadě knihách o ničem či k ničemu. Při jemnějším vyjadřování by se o takových knihách také dalo říci, že jsou „pro kočku“. Ale jak by k tomu taková kočička přišla? Vždyť přece pro kočku jsou dobré všechny knihy od formátu A 5, tedy takové, na které si může pohodlně připolehnut. Snad jen k těm kluzkým má výhrady.

Knih o ničem jsou plná knihkupectví i knihovny, veřejné i domácí, ale nebude tak snadné se dohodnout na kritériích. To, co je pro jednoho „to o ničem“, může být pro jiného „o něčem“. A naopak. Například pro Eskymáka neboli Inuitu je o ničem kniha, jak pečovat o zahrádku v parném létě, a pro středoevropského čtenáře bude o ničem kniha o lovu pižmoňů. Možná ani tohle úplně neplatí, nicméně vezmeme to jako příklad.

Knihy tzv. o ničem mohou být i z obecného hlediska zbytečné, ale nakonec závadné nejsou a mohou leckdy i dobře posloužit. Jednak jako vyhlídkové či odpočinkové místo pro kočku, jednak jako... no, uvedu příklad. Měli jsme zpočátku se ženou malou garsonku s krásným oknem přes celou stěnu do dvora a s pěknou rozkládací postelí. Rozkládáním a skládáním se ulomila jedna nožka, tedy vylomila se, a nešlo ji spravit. A tehdy kniha pomohla. Tedy muselo jich být víc, a aby to bylo estetické, tak stejného formátu a pokud možno i vazby. Podmínky splňoval mnohosvazkový

ruský slovník. Zastaralý, nepoužívaný a nepotřebný. Takže jak vidno, kniha k ničemu neexistuje, i taková může být k něčemu! Vždy se hodí takovou nějakou doma mít.

Ovšem speciální sorta knih jsou knihy duchamorné, a těch je lepší se zbavit. Člověk je leckdy obdarován nějakým čtením, které této charakteristice odpovídá, a někdy si i sám koupí pěknou blbost. Z úcty k tiskaři, knihvazači a prostě z útlocitnosti se člověk zdráhá takovou knihu vyhodit. Ale měl by. A že to má osvobozující efekt mohu potvrdit. Když jsme se stěhovali, bylo potřeba knihovnu redukovat. O dvojité exempláře jsme se podělili, jiné darovali, třeba do domovů důchodců, něco i prodali do antikvariátu. Přesto ještě zbývalo mnoho knížek, o kterých jsme usoudili, že je nikdy už neotevřeme, a že si ale ani nevezmeme na svědomí, aby je někdo četl a otravoval si duši. Do sběru, do kontejneru s nimi! To byla úleva!

Které že to byly knihy? To nesdělím, nechci se nikoho dotknout, třeba i mezi nimi mohla být nějaká pro někoho atraktivní. I když jen pro ilustraci jednu uvedu, mou kdysi oblíbenou knihu, Wolfa Solenta od C. S. Powyse, kterou nikdo z mých přátel nikdy nedokázal přečíst. Dočetla ji jen má budoucí žena, ovšem s komentářem, že to přečetla jen z lásky ke mně a ať si toho hodně vážím. To mě znejistilo, vždyť jsem v paměti nosil sugestivní obrazy anglické přírody, vlhkých pastvin, rybníka, slyšel jsem Gerdinu kosí píseň. Pravda, trochu jsem se chvěl při představě pana Urquharta, trochu mě děsila hnusná soška bůžka deště Mukaloga, který byl posléze zahozen. Úchylnost vztahu Wolfa Solenta ke Christie mi přišla jen taková koloritní. To pro představu. Celá léta tahle několikasetstránková knížka trůnila u nás v knihovně, byla krásně vypravená, na pěkném papíře, vydaná někdy ve třicátých letech minulého století. Překala i onu čistku při stěhování.

Až po pár desítkách let jsem se odhodlal vzít Powyse znovu do ruky. A přišlo mi, jak bylo od autora podlé využít svého talentu k popisu všemožných patologických vztahů, Wolfovu závislost na matce, nechutné smrti Redfernovy... Proč se tak podobně věnuji popisu této knížky? Protože takových lepkavě mučivých knih je snad stále více... A jedinou obranou je takové knížky nečíst. Ale jak je člověk pozná? Těžko. Člověk je nedůvěřivý, ke kritice i k různým vykladačům. Chce se přesvědčit sám. A co když se tedy přesvědčí? Pak je lepší takovou knihu zahodit, aby neškodila dál. A tak byl zahozen Wolf Solent. Po létech, ale přece. Hodně, hodně se mi ulevilo. Doporučuji.

A kočka? Ta taková dilemata nemá. Sama číst nedovede, jen občas si nechá předčítat. A přesto pokud jde o knížky, máme podobný vkus, ona se vyhýbá těm s kluzkým obalem, a já zase těm s kluzkým obsahem. Ale většinou spolu nakonec mlčíme a přemýšlíme.

Kupředu!

Uklouznout, dobrá, to se může stát,
ale hned se zvednout a moc neplakat!

Do, re, mi, my mýt hmyz!

Julinka přicházejíc ze školy si něco pobrukovala. Co to bylo? Sotva shodila batůžek s přívěskem plyšového králíka, zamířila se zpěvem do koupelny. Mamince to znělo jako „do, re, mi“ a pak kousek z vyjmenovaných slov po „m“, dříve se jim říkalo vyňatá či vybraná.

- Kampak tak běžíš?

- Paní učitelka říkala, že já a Anežka a taky Martínek máme hmyz, ona neříká vši, víš. No a že nám zase máte pořádně mýt hlavy.

- Aha, když budeme pořádně mýt hlavy, tedy i ten hmyz, tak už ho na hlavách nebudete mít. Hned bylo jasné mamince.

- A co to do, re, mi?

- To jsou slonizační slabiky, co jsme se učili při zpěvu. Pak to ještě pokračuje nějak jako fásola, sídlo. To si moc nepamatuju.

- Tak to jsou solmizační, ne slonizační slabiky, se slonem nemají nic společného, a je to označení tónů stupnice, přičemž každá ta slabika odpovídá jednomu tónu, který možná znáš spíš pod označením písmeny. Oktáva začíná od C a pokračuje D, E, F, G, A, H. Až zase k C. No a v těch slabikách se to dá lépe zazpívat, zkus to. Do-re-mi-fa-sol-la-si-do.

- Takhle nějak to paní učitelka taky říkala.

- Ale teď už přece ve škole vši dlouho nebyly, ne? Ačkoli, co to říkám, v létě jste do školy nechodily, a i tak jsem ti na hlavě pár hnid našla. Je to zvláštní. Za nás se vši párkrát ve škole vyskytly, ale babička s dědou říkají, že za nich ve škole nikdy nebyly. Že je znali jen z obrázků. No, zeptej se jich.

Julinčina maminka se zamyslela a šla hledat fotky ze základky. Je to tak, Tehdy byla většina dětí ostříhaná nakrátko, zato dnes jsou snad úplně všechny holčičky dlouhovlasé, a navíc i někteří kluci. Že by se to snad vším více zamlouvalo? Nebo tehdejší drastické preparáty, dnes z hygienického i ekologického hlediska zcela nepřijatelné, s nimi dovedly lépe zatočit? Kdoví...

Ale od téhle příhody se v rodině vždy při nálezu vši notovalo „do, re, mi“, a někdy i s tím pokračováním my... atd. Veš je v rodině tabuizované slovo.

A v Betlémě...

Ve slujích větrní draci
a v úlech včely po práci
pokojně spí.

V jisté jeskyni se stele,
a vůl a oslík se mele...
Rodiče bdí.

* * *

O vůli dobré, silné, svobodné a poslední

Na čem tedy záleží? Asi nejen na vůli a úmyslu, ale především na akci, činu! Platí to samozřejmě o vůli dobré, i o té opačné, tedy zlé, a i o následném zlovolném jednání. Někdo by řekl: „A co radši nechat věci volně plynout, aby všechno dopadlo tak nějak samo od sebe?“ Ale šlo by to vůbec? Nebyl by to jen projev pohodlnosti či lenosti? A dokázal by i ten nejvíc pohodlný i líný doopravdy vůbec nic nedělat?

Vydrží to nejspíš jen když spí, ačkoli kdoví? Třeba právě ve snu najde chuť a odhodlání, o čemž může svědčit to, že se ozve, jako když spící ptáče zapípá v hnízdě, pes škupe nohama, nebo se mu jako kočce chvílemi zachvějí vousky. I spící člověk občas zabručí, zasměje se, škupe sebou. Hlava, tedy mozek pořád pracuje, a často najde řešení různých zapeklitých situací. Jen si pak na ně po probuzení vzpomenout.

Nechat věci plynout samovolně, to asi opravdu není člověku moc dáno. To spíš volně až samovolně přichází inspirace, a jde o to být připraven ji přijmout. Nebo mohou nastat různé zvláštní situace a příležitosti, které je těžko i při nejlepší vůli odmítnout. Tak si říkám, kdo by asi dokázal odolat a prokázat, jak silnou má vůli, kdyby jako mladík v Čelakovského básni Tomana a lesní panna spatřil v temné doubravě krásku, ana se nese na jelenovi: „*na jelínku podkasaná sedí sobě lesní panna*“, a řekl by jí, ať a se s ním ani nezdržuje a hezky si jede dál? V básni, jak víme, měl mládenec vůli slabou, takže to špatně dopadlo, když koník „*smutně hrabe podkovou, řehce zprávu nedobrou*“.

Mladík v básni měl s vůlí evidentně problém, tedy s vůlí vůbec, takže možná že i s tou dobrou. Jakmile se připustí, že je třeba využít každé příležitosti, může to znamenat, pomalou ztrátu vlastní vůle. A možná, že mezi první projevy této vytrácející se svobodné vůle je nebýt člověkem dobré vůle.

A mnohdy se pak už naskytne jen poslední šance, jak svobodnou a dobrou vůli projevit, sepsáním „poslední vůle“...

Dlouhé čekání na ledňáčka

Proč na něj vůbec čekat? No, protože je krásný! Od té doby, kdy jsem zahlédl v zasněžené krajině u zamrzlé Berounky záblesk pařížské či námořnické modři, nebo to snad byla modř Turnbullova?, s nádechem paví nebo svinibrodské zeleně, a navíc zářivého okru... tak od té doby jsem se těšil na každé setkání s ledňáčkem. A nejen to, začal jsem si přát ledňáčka (*Alcedo atthis*) vyfotit.

Čas od času jsem jej zahlédl, u Vltavy poblíž Karlova mostu, jindy se rozhlížel ze zábradlí lávky přes potok uprostřed obce Olešná, občas proletěl nad Červeným potokem mezi Hořovicemi a Praskolesy. Ale buď jsem s sebou neměl fotoaparát, nebo měl, ale v kapse, a navíc byl ptáček jaksi příliš rychlý. Nejblíže jsem mu byl před pár lety v Kalábrii, blížil jsem se k rybařicímu ledňáčkovi

obežrele, po krk ve vodě, v místě, kde se vléval do moře jakýsi potok. Ale pak to bylo jako obvykle, frnk, a byl pryč.

Až loni! Povaloval jsem se na břehu malé zátoky na severním pobřeží Kréty, nikde nikdo, a tu se ve slunci zaleskla modrá pírká. Ano, byl to on! Sedl si na takovou kamennou římsu, ani ne pět metrů ode mě. Mít tak po ruce fotoaparát! Ale vždyť si pro něj můžu doběhnout. Za pět minut jsem zpátky. Jasně že tu nepočká, ale co když se vrátí? Z předchozích pozorování vím, že se vrací. Vrátil se i nyní, a dokonce dvakrát. A vyfotit jej třicetinasobným zoomem byla téměř hračka. Měl kroužek, ale na fotce se přechíst nedá. Navíc nebyl moc plachý, možná to byl ledňáček z Čech, ti na jih míří, tedy jen někteří, již na konci srpna, a toto bylo v půli října.

Dost možná, že zaslechl mateřštinu a zasníl se při vzpomínce na Vltavu, Berounku či Červený potok. Kdoví? Takže po dlouhých letech mám konečně přes třicet snímků ledňáčka, a docela pěkných. Děkuji!

Na zimu k nám zase zalétají ledňáčci ze severní Evropy, zajímalo by mě, zda se u nás někdy, třeba v Českém Krumlově, potkal, dejme tomu Švéd, se svým opeřeným krajanem od řeky Ljusnan, nebo Indalsälven či Dalälven?

A ještě k focení ptáků, zoom je dobrá věc na pestré ptáčky, na nenápadně zbarvené, jako je takový chocholouš, to až tak dobré není. Pozoroval jsem jej, promenoval sotva pět až šest metrů ode mne,

ale na takovém suchém kamenitém stanovišti, že jsem ho v hledáčku nemohl vůbec najít, natož zaostřit. Tak teď budu čekat zase na chocholouše.

Podzim

V šikmém slunci bažantovo zlaté peří...
No dobrá, leskne se, tomu každý věří.
Ale na mořské skále modř ledňáčkova?
Kdož nevěří, nechť podívá se znova.

* * *

Volnost, rovnost, bratrství – inspirováno světem zvířat?

Jak krásně a zdánlivě ušlechtilé zní toto heslo Francouzské revoluce! Poprvé ho prý použil Robespierre, pak bylo i napsáno na pařížské radnici, ale s koncem revoluce bylo opuštěno, a do francouzské ústavy se pak dostalo až roku 1958.

Kdo ale a jak přišel na toto hezky znějící heslo? Chtěli se jeho tvůrci nějak distancovat od dosavadního společenského řádu, zbavit se povinností, společenských konvencí a hierarchie, a volně a svobodně rozhodovat o všem? A být pěkně všichni bratři. Ovšem pak se ukázalo, že kdo bratrem být nechtěl, musel být odstraněn, a tak se revoluce utopila v krvi.

Mám dojem, že heslo *Liberté, égalité, fraternité* výstižně ilustruje naivní představy romantických idealistů, kteří od kavárenského stolku pozorovali let ptáků, či na výletě do Boloňského lesíka, takové pařížské Stromovky, pozorovali hopkující králíky, anebo v pařížské zoologické zahradě (Ménagerie du Jardin des Plantes) sledovali šimpanze, jak si bratrsky vískají z kožichu vši.

Romantické představy o zdánlivé volnosti volně žijících živočichů i lidí začaly opadávat až s poznáním jejich etologie. No a s rovností to je podobné, vždy existuje nějaká hierarchie, jak u individuálně či kolektivně žijících zvířat.

A s bratrstvím? Jak je tomu s bratrstvím? Zdánlivě bratrské chování lidoopů při vybírání ektoparazitů ze srsti končí ve chvíli, kdy začnou s namlouváním. Pak už ani šimpanz nezná bratra.

Možná, že oni dávní „revoluční piáristé“ nebyli takovými romantiky ani idealisty, jak by vyplývalo z předchozích úvah, takoví prostě piáristé nejsou a nemohou být v žádné době, a nebyli takoví ani ti novodobí republikáni. Nejspíš je ale spojovala a spojuje touha vymezit se, odstříhnout se od minulosti, a hlavně vytvořit nový řád.

Škoda jen, že skoro ve všech případech se ty nové řády celkem brzy mění v řádění. A rozhodně ne tak veselé, jaké se dá pozorovat v opičím výběhu v zoologické zahradě.

Po roce

Zrána bys zatoužil po teplých krajinách,
v poledne lépe je, jenže achich ách...
Brzy už bude Mikuláš, Vánoce,
blíží se zima, a je zas po roce....

Král zvířat na tři

Jak snadná je odpověď na tuto křížovkářskou otázku! Je to lev, samozřejmě. Ale proč vlastně? Proč právě on? Pro většinu lidských kultur je lev králem zvířat, protože impozantně vypadá, je daleko slyšet, když zařeve, a je to zkrátka král na první pohled. Dovede zaujímat respekt budící postoje, a to jak ve volné přírodě, tak i v zoologické zahradě.

Leckdo, kdo by rád vládl lidem, anebo už třeba i vládne, se s chutí inspiroje chováním této velké kočky. Vyhledává si místa, kde je dobře vidět, nejlépe se cítí někde na balkoně, na tribuně či u řečnického pultíku. Rád si i zařeve. Ovšem najdou se i tací, kteří dovedou významně mlčet a jen zadumaně pozorovat, zrovna jako lvi. Avšak ambiciózní jedinec, který na to zapomíná, a místo zařvání nebo významného zmlknutí jenom kňučí, většinou prohrává. Dříve nebo později.

Při pečlivém pozorování zvířat, v tomto případě lva, lze ale dojít jiného poznání. Lev totiž netouží nikomu „kralovat“! Hledí si svého, své rodiny, své smečky. O ostatní živočichy se začíná zajímat, jen když dostane hlad. Pak je sleduje a vyhodnocuje podle toho, jak snadno jsou ulovitelní a také jak jsou vypasení.

Hm, tak se někdy dívali i lidští králové na své sousedy. Jenže ty nehnal hlad, ale chtivost. Nu dobrá, tak tomu bývalo v minulosti, ale že by i dnes? Jak se ukazuje, bohužel je tomu tak dosud. Zdá se, že hledat alibi či omluvu pro touhu po moci, pro chtivost a nenasytlost, ale i třeba lstivost poukazováním na chování zvířat je velký omyl a trapné nedorozumění. Člověk člověku vlkem, to je ale hyenismus... zavilý jako šakal...

Nene, zvířatům nelze přičítat lidské pohnutky, byť rozum mají, pravda asi trochu odlišný. Člověk má rozum také, tedy měl by ho mít, a navíc by měl dát i na svědomí. Ale umí mu naslouchat?

Na pastvě (kol haolam)

Dřímat na stráni ve stínu stromů,
přichází večer, je čas jít domů.
A Dobrý pastýř řekne: Ano, nejsi sám,
až vyjde první hvězda, tak tě zavolám.

Touha, důvěra a poznání...

... vedou k moudrosti a k pochopení božského principu. A proč jsem vybral zrovna tyto tři pojmy, když přece podobně by se to dalo říkat o citu, žádosti, lásce, naději, stálosti, stesku či žízni? Cest k pochopení jistě bude více, a seznam pojmů, cest a emocí by se mohl dále doplňovat. Ale i tak jsem vybral právě tyto tři pojmy, přičemž dávám touhu na první místo, protože mi přijde, že touha je emoce, která se projevuje již na samém počátku života, aspoň se to tak jeví při pozorování mláďat lidských i zvířecích.

Ta touha je zřejmě zpočátku neuvědomělá, možná by dalo se říct pudová, je to jedna ze základních emocí, nebo lépe puzení mláďate, sotva se narodí. Zprvu instinktivní touha po teple a potravě, se posléze stává už trochu uvědomělejší, po bezpečí, které závisí na jistém, to jest bezpečném vztahu. U lidí by se dalo mluvit o touze po důvěře, tedy po možnosti lidem důvěřovat a i být hoden důvěry.

Získat důvěru, nezklamat ji, nebát se ji sám někomu dát, to není ani jednoduché, ani samozřejmé, i když se to tak může zdát. Při pohledu na hemžící se kořata či štěňata, na batolící se ježečky se vztahy sice můžou zdát přirozené a jednoduché, a víceméně tomu tak i může být, ale jen do doby dospívání, pak si už každý jedinec musí vytvořit a obhájit vlastní pozici ve smečce či na teritoriu.

A poznání? To už je něco navíc. Člověk jej může do jisté míry zažít už v dětství, jde o jakési „osvícení“, které se otevře člověku vnímavému, zejména tomu, kdo žije v užším kontaktu se zvířaty. Není podmínkou, že by je musel mít doma, nicméně je k tomu větší příležitost. Vybavuji si báseň ze sbírky Zahradník Rabíndranátha Thákura, jak na sebe s pochopením a s úsměvem pohlédnou v jakémisi okamžitém prozření a srozumění dítě v kolébce a okolo procházející buvol. Pravda, rozpoznat buvolův úsměv může asi jen dítě.

Projev důvěry zvířete k člověku je zřejmý tomu, kdo má rád zvířata, rád je sleduje a také tomu, kdo si je volí za životní souputníky. Ten řekne, jak se na něj pejsek hezky koukne, jak mu dá tlapu do ruky... Ruku na to. A jiný, třeba já, řekne, že kočka potichu přijde, trochu mrkne a lehne si vedle těla, často tak, že tlapky strčí do lidské dlaně... Tlapku na to! Takovou důvěru je ale třeba si získat, trvá to nějakou chvíli, a to oběma stranám.

Velkou roli v poznávání světa, a i smyslu existence, má zrak. Ano, tím se dá o spoustě věcí a vůbec jsoucnen přesvědčit. Ale když jde o něco neviditelného? Tam už zrak nestačí, to je potíže. Možná si to žádá trochu sklopit zraky, či je dokonce zavřít. Smysl existence se zavřenýma očima velice dobře chápe třeba kočka, ano, a to když leží s tlapkami v mé dlani. Ovšem, pravda, čas od času na mě pro jistotu mrkne.

Čím dál více si ale uvědomuji také, že opravdové poznání všeho, světa, vesmíru i lásky je asi nakonec možné jen se zavřenýma nebo aspoň přimhouřenýma očima.

* * *

O pravidelnosti a překvapení

O pravidelnosti by se dalo říci, že úzce souvisí s řádem a je jednou z podmínek pro úspěšné opakování či reprodukci. Přirozeně rostoucí stromy a listy, či rodící se mláďata, mají součásti tělní rozdělitelné podle jedné osy, na rozdíl od přírody neživé, kde třeba jsou rostoucí krystaly rozdělitelné podle os několika. Leckdo namítne, že ani ty půlky nebo čtvrtky či osminky nemusejí být a ani nejsou pravidelné či identické a, ano, bude mít pravdu. Protože jak při růstu, tak při tvorbě krystalů zasahují do děje různé další vlivy, takže nevítězí onen Řád, ale spíše Kompozice, aspoň mi to tak připadá. Ale možná, že při hledání Řádu a pozorování Kompozice lze snáze pochopit Smysl.

Také je třeba možné počítat ptačí trylky, zdánlivě se opakují, a najednou se zjistí, že pomlky jsou často jen přibližné, tu se prodlužují, tu se zase zkracují. Kdo někdy poslouchal kukačku, si jistě všiml, že pokaždé je těch kuknutí jiný počet. Však se dříve kukání leckdy počítalo, že prý předpovídá léta dožití. Štěkající nebo vyjící pes nečekaně přestává, aby pak s ještě větší intenzitou pokračoval. Při lvím řevu může až krev stydnout, ale nějakou pravidelnost těžko hledat. Snad jen u lvů chovaných v zajetí se může řev vztahovat k určitému dennímu řádu a k pravidelné hodině krmení, tu však stanovil člověk. Je snad tedy pravidelnost jistým znakem charakterizujícím život? Říká se, že pravidelnost souvisí s vytrvalostí, a ta přece většinou vede k úspěchu. Ostatně v důsledku jisté pravidelnosti všechno kolem nás funguje, Země se točí, střídají se roční období, a s těžko vysledovatelnou pravidelností se střídá příliv a odliv. A pravidelnost v organizaci života prospívá zdraví a prý i pracovní výkonnosti. S tím by se ale podle mě dalo docela úspěšně polemizovat. Když se dívám na kočku, tak dokážu jistou pravidelnost vysledovat. Ráno vyrazí do zahrady, aby si ulevila někde v křoví, a pak zase přiběhne, umyje se, a jde na snídani. Nu, dobrá, ale zcela pravidelné to není. Závisí to i na počasí, někdy přichází dříve, jindy později, a někdy dokonce až k večeru. A já to mám vlastně podobné. Takže i ta ranní pravidelnost je spíš přibližná.

Jistou danou či vytvořenou pravidelnost je možné vysledovat i v hudbě, malbě, architektuře. Jenže přílišná pravidelnost je spíš bezduchá, až nudná, a proto potěší, když se náhle objeví překvapení, prodleva, malý pejsek na obraze spí u nohou Venuše, jinde se vyskytne zdánlivá chybička, podivný výklenek nebo nějaká křivost. Jistá nepravidelnost podmiňuje atraktivitu a je žádoucím prvkem překvapení. A může být i inspirací k zamyšlení. Úspěšnost lidské tvorby i krása světa tkví, myslím si, spíš v nečekaném překvapení, než v očekávané pravidelnosti.

Proto je člověku dobře v blízkosti živých tvorů, se zvířaty domácími, hospodářskými i volně žijícími, a samozřejmě i s lidmi. No... živý tvor vždy dovede překvapit. Avšak někdy i těch překvapení může být trochu moc. Nebo že by jich bylo pořád málo?

Po dešti

Na prvního července

oslintali mravence.

Kdo? No přece hlemýždi,

jak klouzali se po hýždi...

(Jemu)

Život že je absurdní?

S tím bude souhlasit spíše ten, kdo nechápe smysl lidské existence. Žít jenom proto, aby se nakonec umřelo? Když po smrti nic není? Nebo je? Spíš jde o rezignaci na možné poznání smyslu a na víru v něj. Avšak o životě po životě a o odměně a trestu byly a jsou přesvědčeny snad skoro všechny kultury. Ale kdo ví? Nicméně pod dojmem celé řady absurdních situací, se kterými se lze v životě potkat, je možné si na absurditu života aspoň chvílemi postěžovat.

Já si ale myslím, že život vážně absurdní není. Proč? Absurdní může být něco, co s něčím neladí, prostě to nejde k sobě. Pojem pochází z latiny: *absurdus* znamená nelibozvučný, nesmyslný, rozporuplný, neharmonizující. Ale s čím může hodnotově ladit život, s čím může být souměřitelný? Zdá se, že nejspíš se smrtí, ta je opakem života. V tomto „vztahu“, pokud lze o vztahu hovořit, je vztah jasný. Tak jako je opakem pravdy lež, tak je smrt opakem života.

Jenže absurdní může být i neochota či neschopnost pochopit smysl žití se smrtí za zády. Co zkusit aspoň chápat, že smyslem života či pozemského bytí, tedy řekněme dočasného bytí, je vnímat krásu a podílet se na její tvorbě či zachování.

Není vůbec absurdní otázka, proč je na světě tolik krásy? Proč je tolik druhů ptáků, hmyzu, motýlů, všemožných čtvernožců, ano, i dvounožců. Nestačil by jeden UHP, univerzální hnědý ptáček, tedy jak v žertu říká fotograf a ornitolog Tomáš Grim různým drobným pěvcům? Potom by mohl existovat univerzální malý masožravec, univerzální velký masožravec, a podobně býložravec, a tak i další druhy? Proč tedy ta různorodost? Zřejmě pro větší variabilitu života a biosféry vůbec, která jí dává větší šance na přežití? Anebo je tomu tak jen proto, aby bylo stále čemu se divit?

A proč mi spadla muška do vína? Není to absurdní? „Hluboce“ a rozmanitě přemýšlející člověk a nějaká náhodná pidimuška... Ale kdepak, byla to přece muška octomilka, *Drosophila melanogaster*, která se vyskytuje všude tam, kde by něco mohlo kvasit, a nejen zralé ovoce, ale také třeba víno. Moje víno! A třeba mi do sklenky spadla jen proto, abych ji mohl zachránit. No, není to krásné?

Absurdum?

Je absurdní duo osla a ťuhýka?

No, jeden zapíská, druhý zahýká.

A do tria... prý lákají střízlíka.

Od složitého k jednoduššímu

Jednoduchou pravdu lze mnohá snáze pochopit, když se k ní dojde přes složitou realitu, tedy zcela opačně než podle pedagogické zásady Ámose Komenského „od jednoduchého ke složitějšímu“.

Člověk se rodí, podobně jako zvířecí mládě, do situace, kdy se všechno jeví celkem jednoduché a samozřejmé, teplo, jídlo, spánek, přičemž jen stačí projevit nelibost a hle, už je tu rodič s žížalou nebo matka s mlékem. Ale dost brzo se mládě setká s velmi složitou realitou.

Pro malého člověka, ale i ptáčka, malého býložravce či masožravce, popřípadě jiného živočicha, se velmi brzo otevře svět v takové složitosti, že většinou, nebýt rodičů, popřípadě pedagogů, se v něm může ztratit. Nerozvine-li se jejich poznání a návyky dostatečně, a neutvrdí-li se, mohou mít mladí dospělci problém obstát při založení rodiny a dokonce může být ohrožen i jejich život. Proto se zvířecí rodiče snaží mláďata co nejdříve postavit na vlastní nohy či zavěsit na vlastní křídla, i s rizikem, že ne všechna dožijí dospělosti, popřípadě stárí.

To jen člověk dlouhodobě připravuje děti pro život. Možná i proto, že člověk má větší ambice, než „jen“ přežít a rozmnožovat se. Touží, aby potomci věděli a uměli více než rodiče. Jistě to ale bude i tím, že člověk roste a dospívá déle, než takový drozd, zubr, vlk, pes či lev anebo kočka. Proto možná tolik návodů a pouček, jak učit a vzdělávat děti: Alexandreida, Emil, Citadela, ale třeba i Woodcraft, a citovat by se dalo dále.

Přese všechna doporučení se mi zdá problematické začínat v podstatě na každém vzdělávacím stupni od toho jednoduššího, protože to mnohdy nenavazuje na složitosti životní, které děti už na prvním stupni základní školy chápou docela dobře. A pokud se začíná stále jaksi znova, tak to ty vnímavější spíš otráví a výsledkem může být, že v deváté třídě nepoznají vrabce ani pampelišku. Popřípadě je ani první ani druhé vůbec nezajímá.

Co by mohlo být řešením? Skoro si myslím, že to vojenské rčení: „Těžko na cvičišti, lehko na bojišti.“ To znamená začít tím nejsložitějším a nejdůležitějším. A co to je? Život, jeho smysl, smrt. Láska. A to zvířata umí, proto také přežívají, i přes všeliké nástrahy, které jim lidé kladou. Pravda, až na výjimky, občas některé druhy vyhynou.

Ovšem je třeba dodat, že asi žádné doporučení nelze brát striktně a doslova, každé má své slabiny. Ono je nakonec někdy dobré postupovat od jednoduchého ke složitějšímu, jenže by to neměl být konec, je pak zase třeba se dostat k vyabstrahovanému jednoduššímu. Někdy také může platit „Těžko na cvičišti, ještě tíže na bojišti.“ Ale pakliže se vyhraje, či uspěje, jak naložit s výhrou či úspěchem? Brát to tak, že to není „konečná“.

To je otázek. Ale ta hlavní asi zní: „Proč to všechno? Abychom tak brzo nevyhynuli?“

Woodcraft

Lesní, polní či luční moudrost:
Najdi si vyšší či nižší podrost,
...a věz, že na Světě jsi jen host.

Změny počasí, změny nálady

V malé posluchárně začíná přednášející svou řeč o klimatu takto: „*Stejně jako nelze být neustále dobře naladěn, tedy mít dobrou náladu, není možné, aby bylo počasí pořád stejné, navíc jaksi ideální. Za prvé to z mnoha doložitelných důvodů není možné, za druhé by to byla nuda. Počasí se*

mění ve všech podnebných páslech, neboli klimatických pásmech Země. Ve všech jsou tato období čtyři, a to jaro, léto, podzim, zima, akorát jsou různě dlouhá a také na různých místech Země přicházejí v odlišnou dobu. Lidé i zvířata a rostliny v těchto pásmech si na podmínky zimy, horka, vlhka či jisté mírnosti zvykli. Problém dnešní doby tkví v tom, že lidé se odmítají přizpůsobovat jaru, létu, podzimu a zimě. Na jaře už nechtějí být doma, ale v Provence či v Benátkách, v létě u moře a tamtéž i na podzim a v zimě. Pokud si nepřejí lyžovat v horách.“

Nechci svobodného myslitele jmenovat, abych jej nevystavil atakům nesouhlasících, nebo snad adoraci souhlasících, oboje může být dost frustrující. Budu jej označovat iniciálami Y. P. Poslouchám jej pozorně a jsem zvědavý, k čemu se ve své přednášce dobere. Zmiňuje se o pauperizaci luxusu, což leckdo asi označí za extrém, ale jak jinak nazvat situaci, kdy světová letoviska či destinace pro zimní radovánky praskají ve švech? A kdyby jen to. Především trpí historicky zajímavá místa, zaplavovaná davy, které o „nějakých dějinách“ často nemají ani ponětí.

Dále mě zaujalo, že pan Y. P. nachází inspiraci novodobých cestovatelů v nomádských kulturách, v době Stěhování národů na konci starověku, v evropských podmínkách asi tak mezi čtvrtým a sedmým stoletím. Ovšem ještě starší inspiraci vidí v pozorování zvířat, která se v průběhu roku stěhovala, a naštěstí stěhují dodnes. Ptáci míří ze severu na jih a zpět, stáda býložravců se stěhovala za pastvou a predátoři, ano, včetně lidí, za nimi. Přednášející dodává: *„A dnes, dnes se lidé stěhují také za obživou, jednak za velmi dobrou, ale vyžadující jisté úsilí, ti se ženou do těch různých křemikových údolí apod., jednak za snadnou obživou, a to do bohatých měst ležících na velkých řekách.“*

Než si stačím pomyslet, že kdovíkam mizí avizované téma přednášky, tedy změny počasí, nebo změny klimatu, už se k němu Y. P. dostává. Tvrdí, že nikdo vlastně nezpochybňuje, že v průběhu vývoje Země se střídala období bouřlivá, suchá, studená, teplota stoupala a zase klesala. Dokonce podle již psané historie jsou výsledovatelná období, kdy se léta neurodilo z důvodů sucha anebo přespříliš velkého mokra. Ovšem pravda, tyto výkyvy také měly, a zdá se i budou mít vliv na lidská osídlení. Možná by šlo zmínit i to, jak některé náklady zdecimovaly populace některých druhů zvířat. Už ubývá pamětníků vzplanutí myxomatózy, která nejen u nás téměř vyhubila divoké králíky a zajíce, a dodnes se jejich počty již nikdy nevrátily na původní úroveň.

V současné době nepochybně dochází k určitým změnám klimatu, to už bylo probráno a doloženo mnohokrát. Nový je, proti minulým staletím, a nejspíše i vlivem technického skoku za poslední dvě stě let, poněkud troufalý předpoklad, že lze tyto změny lidskými silami zbrzdit, popřípadě zastavit. Za rezumé přednášky pana Y. P. bych považoval toto: *„A pokud jde o skutečné klimatické změny, tak nejzásadnější jsou změny v klimatu ve společnosti, což se projevuje i změnami nálad.“*

Když tak uvažuji o změnách počasí, klimatu, o teplu a zimě, vybaví se mi vzpomínky starého pána, který za Velké války zažil v rakouské uniformě na ruské frontě hodně takovýchto změn. Vyprávěl mi, jaké možnosti regulace měli při přesunech ve vagonech říšské dráhy. Buď zatopit v kamnech, ano, i v osobních vagonech bývala kamna, popřípadě posunout páčku na stěně na „Teplou“ nebo „Zimu“, „Hideg“ či Meleg“, pokud šlo o vagony uherské. Ještě v sedmdesátých letech bývalo pár takových vagonů zařazováno do vlakové soupravy tzv. Posázavského Pacifiku, a osazenstvo kupé

se nikdy nedokázalo dohodnout, co z toho je teplo, a co zima, každý tvrdil něco jiného. A tak si myslím, že tak nějak asi probíhají debaty o řízení klimatu.

Napadá mě, jak překonat smutek z nemohoucnosti všechno řídit a napravit: zvednout hlavu k nebi. A pohlédnout do mraků a aspoň chvíli pozorovat let vlaštovek, jiříček, rorýsů, krkavců, káňat, kroužících holubů...

Klimatická

Tak jaro, léto i podzim pominou...

Promiňte ale otázku nevinou:

A jak to bude letos se zimou?

* * *

Kdo všechno má ruce?

Že by měl ruce jenom člověk, a všichni ostatní jen nohy? Mně se to nezdá. Copak takový králík nebo krtek jen tak hrabou nohama? No, dobrá, dá se hovořit o předních končetinách. Ale co polopice či opice, anebo medvěd, který si drží v tlapě jablíčko a to okusuje? A mýval, který si pěkně jídlo obmyje a pak je slušně sní, a mořská vydra, která si škebli kamenem rozlouskne? Ti všichni, že tyhle činnosti zvládají nohama či končetinami? A také by se dala zmínit třeba i kočka, která dovede do tlapky chytout mouchu, anebo si odnést v hrsti hračku z dětského pokoje do svého pelíšku.

Zkrátka přiznat zvířatům něco lidského, a člověku mnoho zvířecího, do toho se lidem nikdy moc nechtělo. A proto si myslím, že možná kvůli potvrzení, že člověk pracuje, a zvířata nikoli, a že k tomu má ruce, a zvířata nikoli, a také že používá nástroje, na rozdíl od zvířat, začali lidé používat nástroje mnohem častěji než živočichové. Dokonce si myslím, že od nich leccos odkoukali, například od krkavcovitých ptáků, od lidoopů a národové blízcí moři od mořských vyder.

A asi poslední fází odpoutání člověka od světa zvířat může být používání jídelních příborů. Ano, jistě k tomu také přispěla změna jídelníčku a také jistá civilizovanost. Jak špatně se všežravčím chrupem trhá maso od kosti, a to i když je vařené či pečené! Jak si člověk upatlá ruce sýrem, máslem či vejcem na měkko! A utírat si ruce do lýtek či do lněného nebo jiného oděvu? To nevadí jen malým dětem. Příbor je většinou nebaví, jídlo brané rukama jim prostě víc chutná... A že to není zrovna moc estetické? Toto poznání většinou přichází až s věkem.

Nemít špinavé ruce... Možná hlavně proto se začalo jíst příborem, to jest s pomocí nože, vidličky a lžice. Spojení ruka hlava, to jest mozek, a schopnost se něco naučit, to opravdu funguje. Domnívám se dokonce, že takhle nějak lidé „objevili“ hudbu. Adam jistě dávnou Evu zaujal mnohem více tím, když zapískal na flétnu z rákosu či ze zvířecí kosti, jako nějaký ptáček, než když se snažil rvát jako lev.

Proč touto cestou nešla zvířata, i když mnohá, jak vidno, mají packy či zobáky anebo i ploutve přešikovné? Těžko říci, lze jen zábavně antropocentricky zapřemýšlet. Například to mohlo být proto, že zvířata dávají přednost svobodě a nezávislosti. Jaké by to bylo, pořád nějaké nástroje tahat s sebou, ztrácet je, vyrábět nové a nové, když na spoustu činností stačí jen tlapky, teda ruce, a je víc času na uspokojování svých zvířecích potřeb, a i na nějakou tu legraci?

A proto také zvířata, myslím si, neznají smutek či skepsi. I když se to náhodnému pozorovateli někdy tak může jevit, nebude tomu tak, většinou půjde o nenaplněnou touhu po svobodě. Tomu bychom my lidé mohli rozumět, ne? Ale radost, tu věřím, zvířata cítit dovedou. A nejde jen o schopnost, ale i ochotu se radovat. A to může být jedna ze zásadních podmínek pro vpuštění do Ráje, nebo?

Už se nebojíš?

Ruce vzhůru! Ale to je myš,
zjistíš, když si do tmy posvítiš.

Olympijské lezení „po našem“

Pozoruji hlemýžďe a přemýšlím o olympijských hrách. Proč? Pozoruji totiž jejich urputný boj na překážkové dráze, kterou pro ně po několika dnech dešťů vystavěly na zahradě dvě holčičky. Pravda, udržet hlemýžďe na dráze není snadné, valný zájem o plazení přímo vpřed moc nemají. Stále je něco rozptyluje. Někteří dokonce vylézají na ulity jiných závodníků a nechávají se vézt. Děvčata je nediskvalifikují a jen se tomu smějí. Ó, kéž by něco takového bylo možné i na olympijských stadionech. Tedy tím nemyslím, aby běžci naskakovali soupeřům na záda, ale že by trocha veselí tomu zápolení rozhodně prospěla.

Jenže olympijské hry lidské jsou jiné, olympijský étos se mění už od toho roku 776 př. Kr., kdy se údajně konaly ty první v řecké Olympii a potom každé čtyři roky na stejném místě. Závodilo se v běhu, zápase, leccím se házelo, zejména oštěpem. Hry trvaly týden, na tu dobu byl uzavřen všeobecný posvátný mír. Nejdříve šlo o hry vševecké, až v době Římské říše se hry internacionalizovaly a kromě Řeků a římských občanů mohli závodit i Egypťané, Fénicičané, Babyloňané, Syřané či Afričané. Inu, paralela s dneškem je na místě. A nakonec i v té jisté pozdní úpadečnosti.

Nu, po krátké odbočce přemýšlím o dalších olympijských disciplínách, ve kterých sportovci poměřovali své schopnosti a dovednosti. V novodobých olympijských hrách se od roku 1896 závodilo v leccem, v počátcích se začínalo zejména antickými sporty. Byly ale zařazovány i takové disciplíny, jako splývání na dálku či plavání pod vodou. Kromě lidských skoků do dálky se soutěžilo i ve skoku do dálky s koněm. Tedy na koni. Na počátku dvacátého století se jednou dokonce střílelo na živé holuby, ale poté, co byly „takto sportovně“ pobity asi tři stovky ptáků, se již soutěž v téhle podobě neopakovala. Kde že jsou dnes další zapomenuté olympijské disciplíny? Například závody v přetahování lanem, což byla vždy má oblíbená disciplína, na rozdíl od šplhu, který jsem nikdy rád neměl, protože jsem se často spálil, tu o tyč, tu o lano. Nicméně i ten šplh byl olympijským sportem od roku 1896 do roku 1963.

A najednou, co to, jen co jsem na chvilku odhlédl, děvčata zarazila uprostřed „šnečí“ olympijské vesnice jakési tyčky pro šplh. Hm, jestli pak pro to zavlhlí sportovci zahoří zájmem? Nebývají moc rychlí. Tentokrát ale jsou. Než jsme se nadáli, už byli na tyči dva, přičemž jeden byl první, ale pak tam nahoře na druhého počkal, chvíli se odtamtud rozhlíželi, než se ruku v ruce, tedy asi asi spíš nohu v noze, vydali dolů.

A pak se závodníci rozběhli do stinných koutů a olympijských her byl konec. Tedy těch u nás.

Olympijská inspirace

Skákala žabka a šnecci šplhali.
Děti se smály. Pak se zeptaly.
Kdo bude závodit odpoledne?
Prý želvy, jestli se mlha zvedne...

* * *

Jméno myši na pět

Ale ne, nejde o luštění křížovky, ostatně v té by přece jen otázka měla být trochu jednoznačnější. Například pokud by zadání znělo „jméno myšky z pohádky na osm“, tak to by to byla Hrabalka. Ta z pohádky o budce a zvířátkách, kdy ona myška volá na příchozího: „Já jsem myška Hrabalka, to je žabka Kuňkalka a kdo jsi ty?“

Ale jméno myši na pět písmen? To už není pohádka, ale skutečný příběh. Sedíme okolo stolu na oslavách pěkných narozenin, je veselo, povídá se, a v pozdním odpoledni přijde řeč i na domácí zvířata, zejména psy, kočky a logicky dojde i na myši. A tenhle příběh vyprávěla lékařka Tereza: „Konečně jsem se zabydlela ve svém novém bytečku. V krásném místě, do práce to nebylo daleko. Jednoho dne přijdu domů, zamírím do kuchyně, otevřu šuplík, takový ten, co krásně vyjede, a já, kdo to na mě vykukuje? Myš! Lekla jsem se, vyjekla, myš se také lekla, ale ta nevyjekla, jen v tu ránu zmizela. Marně jsem se ji snažila lapit. Vyhrožovala jsem jí: Jen počkej, já tě dostanu! Ale ona utekla za pohovku, kde si našla hlavní stan pro své nekalé praktiky. Nechala jsem nakonec i otevřené dveře ven a doufala, že jaksí sama odejde. Ale kdepak myška. I v dalších dnech jsem nacházela stopy po její činnosti.“

Hra na schovávanou trvala pár dní, až si Tereza, jak říkala, na myšku docela zvykla, až ji dokonce pojmenovala a začala jí říkat Lenka. Myš si ale tu vstřícnost nezasloužila, šanci hezky si žít promrhala, když pronikla do ložnice, kde Tereze prokousala polštář a dokonce i přikrývku.

„Začala jsem přemýšlet, jak se myšky zbavit,“ popisovala Tereza. „Nejdřív jsem sháněla drátěnou pastičku, jakou jsem znala z dětství, do které jsem kdysi strčila prst a jen obtížně ho pak vytáhla ven. Chtěla jsem myšku polapit, abych ji mohla odnést někam do přírody a tam ji vypustit. Ale žádnou takovou past jsem už nesehnala. Pořádila jsem tedy jinou, účinnou... No, myš zůstala živá, ale ne tak, aby mohla být vypuštěna.“

Racionální lékařka jednala rychle: „Kupodivu jsem to zvládla, a bez trápení. Jejího i svého. Až v ten moment mi však došlo, že jsem zabila myš Lenku! Myšlenku!“

A to je konec příběhu o jménu myši na pět. S dodatkem, že skutečnou myšlenku zabít přece nelze.

A noční motýli na deset plus

Barevná spodní křídla, a chodí bosky...
Uhádne ten, kdo řekne: Stučkonosky.
Třeba stučkonoska vzácná z jihu zjihle
odpočívá na koberci, trochu zplihle...

* * *

Z pozorování mravenců

Rád pozoruji mravence, jak se stále odněkud někam hrnou, něco někam nesou. Ale na tom asi není nic moc divného, když asi většinu Čechů, Moravanů a Slezanů, podobně jako mě, v první či druhé třídě oslovily příběhy Ferdy Mravence. Odtud jsme také čerpali první informace o světě hmyzu.

Pozoruji drobné hnědé mravence, jak běhají po kmeni ořešáku do koruny a zase dolů, občas nějaký spadne člověku za límec. Chodí do koruny na sladkou mizu. Pozoruji i jiné, trochu tmavší, i když ty moc rád nemám, jak si nosí mšice na mladé výhony rybízů či ovocného stromoví, aby pak oblizovali jejich sladké výkaly. Drobné zrzavé sleduji také, ale ty s jistým respektem, ti štípou! Nejradši ale pozoruji mravence lesní, kteří Ferdu doopravdy připomínají. Ovšem nechce to je sledovat příliš zblízka, to se pak mravenčí hlídky mohou přijít podívat zvědavcovi do nohavic.

Vím, že pozorování mravenců vede k moudrosti, proto zde také o své zálibě píšu. Zde by měl být smajlík...hehe. Dokládám to citací z biblické Knihy přísloví: „Jdi k mravenci, lenochu, dívej se, jak žije, ať zmoudříš.“ Autor, možná dokonce sám král Šalamoun, dále rozvádí, že pozorováním tohoto cílevědomého a „pilného“ tvora by se měl člověk inspirovat ke smysluplné činnosti a nelenošit. Zkrátka zmoudřet.

A pak jsem se jednou zastavil u rozložitého dubu a i zde pozoruji mravence, tentokrát černé. A že jich tu je. Ale co to? Až po chvíli mi dojde, že nikam neběhají, nelezou nahoru, ani dolů, vůbec se nepohybují. Sedí totiž žaludům na stopkách a na číškách, kterým ovšem děti říkají čepičky nebo kloboučky, když si ze žaludů a kaštanů dělají panáčky. Ale proč tam tedy ti mravenci sedí a co tam dělají? No, pijí! Tiše a soustředěně sají mizu proudící do zrajících žaludů. Takže mohu nabádání rozšířit: „Pozoruj mravence, jak žije, ale sleduj také, jak jí a pije.“

Třeba se z toho dá vyvodit jisté poučení pro děti, a třeba i pro dospělé: „Neběhej, když piješ, ať se nezakuckáš. Koukni, jak rozumně si počíná mravenec.“ Že už by na mě šla ta moudrost?

Kos a mravenec

Jak ten kos mravenci věří,
když říká: Vlez si do mého peří.

Pro mě to teda moc není,
pod košilí mravenčení...

Dnes o kobyilkách

Tedy spíš o kobylce. O jedné. Zatím. Když zahlédnu tu velkou, asi čtyřcentimetrovou zelenou kobylku, vždy se trochu leknu, co kdyby jich bylo víc. Ono se to nezdá, ale i ta naše zelená kobylka je dravá, a dovede pěkně kousnout. Při této příležitosti se mi hned vybaví osmá rána egyptská, ta, během níž kobylčina příbuzná, tedy správně saranče stěhovavá, sežrala ve starém Egyptě úrodu, aby faraon pochopil, že to Hospodin s osvobozením Izraelitů myslí vážně. Ale ona žravá sarančata byla

seslána na Egypt až jako pohroma osmá, když se těm předchozím, a že byly též pořádné, přemnožené žáby, různý hmyz, komáři, mor a jiné nákazy, ba i krupobití, nepodařilo egyptského panovníka přesvědčit.

Jak se ukázalo, ani kobylyk nestáčily, ještě musely přijít rány dvě, tma a pobíjení... Pak už Egyptanům nezbylo, než nechat Izraelity odejít. Což si však faraon honem zase rozmyslel, ale zase na to Egyptané doplatili, a to už je zase jiná historie. Nicméně žravá sarančata jsou stále stejně žravá a Blízký východ sužují čas od času dosud. Dokonce občas zalétnou i do jižní Evropy a jejich „nálet“ na počátku čtrnáctého století dokonce zaznamenal ve svém vlastním životopise Karel IV. A jak je nyní čím dál tepleji, není toto riziko zase reálné nebo reálnější?

Asi ale není na místě hned malovat čerta, či spíše saranče na zeď. To se spíš pomnoží naši obyčejní hraboši, ale i kdyby, půjde zase zřejmě pouze o krátkodobou, byť nemilou, záležitost. A jestli naše kobylyky mají takovýto potenciál? Doufám, že ne. Bedlivě jsem sledoval tu, která u nás před pár dny večer přistála na sklence s vínem. Slušelo jí to. Chovala se způsobně, společensky, chvíli pobyla a odlétla. Další nenásledovaly. Možná dobře, že neochutnala. Kdo ví?

Siesta

Chléb můj vezdejší jsem pojedl střídmě.
Ve stínu. A necítím se bídě.
A kobylyka se těší, večer posedíme.
Zatím má siestu. Po obědě dříme.

Dospělost

Pozoruji motýla, tedy babočku, a přemýšlím, zda by se u člověka při přechodu z dětství do dospělosti dalo hovořit o proměně dokonalé nebo nedokonalé. Když se tak porozhlédnu, přijde mi, že nejspíš jde často o proměnu nedokonanou. Zato u motýlů je to zcela jednoznačné.

Dětství u motýlů vypadá jinak, je to období larvální, kdy se to, co se vylíhne z vajíčka, motýlovi vůbec nepodobá. Nicméně ta housenka bývá krásná, nebo aspoň hodně bizarní. To malý člověk vypadá hned jako člověk, byť docela maličký, ovšem mnohdy také bizarní. Kdyby se ale v určitém období, tak kolem třinácti či patnácti zakuklil, aspoň na rok, mohl by se proměnit ve standardního dospělého. Ovšem kdo ví, jaký má být „ten standardní“. A navíc, ne každý vykuklí se motýl je standardní, ne každému se napnou křídla správně, no a takový bývá okamžitě sežrán ptáčkem, kočkou či jiným predátorem. A ten nestandardní člověk? Radši nedomýšlet.

Brouci jsou trošku v nevýhodě, jejich larvy nejsou moc vzhledné, a takové ponravy už vůbec, ale pak jsou z nich velezajímaví dospělci s dost atraktivními krovkami, zajímavou kresbou a tuhým tělem připomínajícím brnění. Ale každá dospělost, savcova, ptačí, motýlova, broučí či rybí znamená, že dotyčný jedinec začne vyhledávat pohlavní protějšek. A po různých dlouhých radovánkách je zase zaděláno na další generace.

Že být dospělým nemusí být až taková legrace, toho si lze povšimnout například právě na motýlech. Zdánlivě vesele a bezstarostně poletují z květiny na květinu, ale občas musejí vzít prudkou zatačku, aby se vyhnuli útoku hmyzího nepřítele, nějaké potvůrky ptačí anebo kotěte. Motýl, který se dožije konce sezóny, bývá už docela dost ošoupaný, leckterý má i křídélko natržené. Nicméně poletuje, poletuje.

Však i člověk s pochroumanou tělesnou schránkou, má-li dost štěstí, jako onehdy já, se stále s vděčností mele. Vymázl jsem se onehdy na kole, pěkně uprostřed vesnice, krvavé koleno, krvavý loket, helmou jsem bříinkl o asfalt. Ještě štěstí, že se kolem nepotuloval žádný predátor.

Proměna

Larva, pak dospělec, a je-li vyvolený,
skončí v přírodopisném museu nabodený.

* * *

Zdvořilost

Pozapomenuté slovo, zavánějící starými časy, nebo spíš dobou, kterou dnes leckdo vnímá jako pozérskou, formalistickou a neupřímnou? Vyprávěl mi jeden známý, jak byl v restauraci s dcerou studentkou, a ta se poněkud ošklibala nad podle ní zbytečnými servířčinými reakcemi. Prý to bylo pořád nějaké „prosím sem a prosím tam“. Proč se tak ponižuje, má prostě dělat svou práci, tohle bylo poněkud vtíravé a zbytečné, ne? Marně jí kamarád vysvětloval, že to je obyčejná zdvořilost.

Zkrátka však zažil satisfakci, to když se dcera vrátila z brigády v cizině, kde pracovala, ano, jako servírka v kavárně. Nadšeně vyprávěla, jak jí i zákazníkům bylo příjemné, když se na ně usmála, zeptala se na to či ono, lehce zakonverzovala a odplula. A dodala, že i pro ni to v práci bylo mnohem příjemnější a nakonec dostala i dobré „dýško“.

Vybavil jsem si tuhle příhodu, když dnes tolik lidí řeší, zda nedělají něco „zbytečně navíc“, aby něco náhodou někoho neponížilo, aby náhodou neztratil člověk tvář a nebyl jaksi uražen. To zvířata něco takového vůbec neřeší, profitují totiž ze své své „vrozené zdvořilosti“. Někdo řekne, že to je pud, možná, ale kéž bychom takový měli i my lidé! Kočce například nevadí, když jí otevřu dveře. Naopak. Řekne si o to, kývne na mě totiž hlavičkou. Má sice svá kočičí dvířka, může jimi proskočit, ale potěší ji, když jí dveře do zahrady otevřu já. A já to přece rád učiním, a pak se na sebe usmějeme. Tedy já. Ona mi „jen“ elegantně zamává ocáskem.

Nebo sedím na křesílku na zahradě a příběhne sousedův kocourek pro zákusek. Chodí k nám najedený a vyčesaný, ale zákusek, ten si dává rád u nás. Přijde, podívá se na mě, pozdraví, mňoukne. Tak jo, trochu granulek mu nasypu. Jé, to je radosti. Pak se vrátí a sedne si vedle mě, nic neříká, ale já vím, co chce, a zeptám se: „Čičine, ty bys rád na křesílko, vid’?“ A on odpoví mňau. Znáám to totiž od naší kočky Sísy. A tak si přesednu na židli. Vyměníme si místa. On posléze po chvílce povalování v křesílku zase odběhne.

Je to zdvořilost? Nebo podlézavost? Nebo jde jen o to respektovat toho druhého, být empatický a udělat mu radost? Myslím si, že právě to je podstata zdvořilosti.

A teď je na místě zdvořile poděkovat za přečtení této úvahy.

Černého kohouta viděti a slyšeti

Tedy já jsem jej nejdříve slyšel. Kokrhá ráno, stejně jako ostatní různobarevní kohouti, ale že jde o kohouta černého, to jsem zjistil, až když jsme se jednou vraceli z vycházky. Kokrhal a byl černý jako uhlí, vykračoval si po zahradě nad kostelem uprostřed vesnice. To bude on! Kohout, který kokrhá mimo jiné vždy v neděli odpoledne ve tři, když je v kostele mše.

Vypravil jsem se za majiteli, abych jim toho krásného ptáka pochválil, a zeptal se, zda je to doopravdy kohout Cemanský, tedy plemeno původem z ostrova Jávy. Pan Roman potěšeně souhlasil, že to je Ayam Cemani. A paní Linda dodala, že moc rád kokrhá a už když jej vezla od chovatelky, tak kokrhal i celou cestu autem, ač byl v pytli. Kohoutek má k sobě i černou slepičku, a také několik slípek jiných plemen. Přiznal jsem se, že se mi tak líbil, že jsem si jej nedávno bez dovolení vyfotil. Je totiž celý černý, včetně hřebínku, tváře i laloků. Majitelům to naštěstí nevadilo a k jeho nedělnímu kokrhání poznamenali, že se zcela jistě připojuje ke kostelním varhanám a zpěvu. A já jsem si pod dojmem různých báchorek bláhově skoro myslel, že černý kohout má něco společného s temnými silami.

Ostatně kohout byl v historii vnímán trochu rozporuplně, tu jako symbol odvahy, plodivé síly či odpuzovač démonů, na druhé straně byl zas atributem čarodějnic, nebo prý na něm létal polský Faust, pan Twardowski. Nevěrná žena byla zpodobována, ana jede na kohoutu. A kohout hraje

jistou roli také v křesťanství, než totiž třikrát zakokrhál, apoštol Petr Krista třikrát zapřel. Kohout se dále vyskytuje na mnoha erbech jako heraldické zvíře. Navíc je symbolem Francie, kohout je latinsky *gallus*, tedy erbovní pták země Galů.

A dříve prý děvčata v našich zemích věřila, že kohout občas dokáže i zavěštit, třeba na Štědrý večer nebo na svátek sv. Ondřeje. Tehdy ťukala na kurník a volala: „Kohoutku, kohoutku, zakokrhej, muže-li dostanu, vědět mi dej.“ Asi to aspoň někdy muselo vyjít, jinak by to děvčata nedělala, že? To se však týkalo většinou kohoutů „obyčejných“, ale černého (galo nero), toho měla například od 14. století ve znaku Liga Chianti (Lega del Chianti), vojenská organizace působící v tomto regionu v Toskánsku. No a sdružení vinařů si tento symbol úspěchu zvolilo na počátku století osmnáctého za znak zaručující kvalitu a výlučnost vína z kraje Chianti, tedy Chianti Classico.

No a kdyby teď někdo chtěl vědět, co má společného ostrov Jáva, region Chianti kousek od Florencie a vesnice Praskolesy v Čechách, řeknu mu, že černého kohouta.

* * *

Koučem mentální rozpolcenosti

Rozpolcený bývá zřejmě jenom člověk, ze zvířat pak leda Buridanův osel, tedy osel, jímž prý filosof Jean Buridan na počátku 14. století osvětloval rozpolcenost či nerozhodnost. Tento osel, tedy ten Buridanův, se tak dlouho nemohl rozhodnout, zda pojí sena z jedné nebo druhé otýpky, až mezi nimi pošel hlad.

Protichůdná řešení, stanoviska, protichůdné myšlenky, pocity, zmatek, nerozhodnost, dvojznačnost, to všechno je rozpolcenost. Jde také použít odbornějšího termínu ambivalence, ze kterého však naléhavost vyplývající z výrazu rozpolcenost není tak zřejmá. Ambivalence je konstatování, že vedle sebe jsou dva pojmy, které platí, *ambo* dva a *valeo* platit. Třeba zároveň cítit lásku a nenávisť.

Je to dobře? Je to žádoucí? A jaké má rozpolcenost či ambivalence důsledky? V současné době roste poptávka po koučích, kteří dotyčného nejistého a rozpolceného navedou na správné řešení či rozhodnutí. Ovšem úměrně poptávce po koučích, roste i nabídka kurzů pro kouče. Proč ne, kouč je vlastně trenér, že? A jak známo ze sportovní praxe a terminologie, takový kouč musí mít nějaké vzdělání a tudíž i zkoušky.

Donedávna stačili na výchovu rodiče, kněz, učitelé a vychovatelé. Nyní se zdá, že už jsou všichni krátkí, jak na výchovu, tak pro navedení na správnou cestu. Ovšem, která to je ta správná cesta, zeptá se leckdo, a jsme u rozpolcenosti. Rozhodnout se, to totiž znamená přijmout zodpovědnost. Pokud člověk, a je jedno zda mladý nebo starý, není schopen říct ani A, a natož pak pokračovat k B, tak je zralý na více či méně autoritativního kouče. Avšak co když narazí na takového kouče, který sám moc nemá jasno v tom, co je dobro, zlo a smysl života vůbec? Raději asi ponechám tyto úvahy nedokončené a případné otázky nezodpovězené a vrátím se spíš k oslovi, ale třeba i ke koze, koni či kočce. Ale přece jen i k člověku. Jak je totiž zajímavé, že lidé, na rozdíl od zvířat, jsou při

pohledu zezadu všichni pořádně a viditelně rozpolcení. A možná hlavně proto nosí kalhoty či sukně, jako kdyby se za to styděli?

No a já, kdybych byl koučem, asi bych poradil: Nač se tolik trápit, vždyť rozpolceně se čas od času cítí skoro každý...

Inspirace...

Pýchavka předchází klouzka...
a pěšina byla ouzka.
Že bych viděl zlatohlávka?
Jen zaleskla se lysohlávka.

Mezek v mezokosmu

Kořenem slova mezek je zřejmě česká „mez“, a slova mezokosmos nejspíš italské „mezzo“. V obou případech to znamená něco uprostřed, něco dělicího či ohraničujícího. A s pomocí nějaké té meze dostal zřejmě jméno mezek, mezidruhový kříženec mezi oslicí a koněm, který už tedy není ani osel, ani kůň, jen zkratka něco mezi. Inu i takové zvíře má své místo v mezokosmu, to jest mezi námi, neb my lidé jsme přece také jeho součástí. Pravda, pár jedinců už krok do makrokosmu udělalo, ale mnohem víc jich aspoň pozorovalo mikrokosmos, je to o dost snazší, stačí k tomu mikroskop.

Mezek je pověstný svou odolností a houževnatostí. Ovšem bývá také svéhlavý až tvrdohlavý. Když se rozhlédnu kolem sebe, tak nikomu se rozhodně nechce „dřít jako mezek“, byť jistá houževnatost a odolnost jsou vlastnostmi žádoucími. S tvrdohlavostí je to už na pováženou. Zkrátka všechno má své meze. I žert by měl mít jisté meze, a ani meze trpělivosti čtenářovy nelze přepínat.

A kde se v češtině vzal pojem „mez“? Prý je původu praslovanského, mezě, medze, medja, mezdu. No ale soudím, že ti slavní Praslované byli lingvisticky přece jen mladší „latiníků“, a podle mě ta „mez“ pochází z latiny, *medius*, mezi. A už jsme *in medias res*, čili ve středu dění, u jádra věci.

A pak už je všechno jasnější. Je snadné pochopit, že mezzotinta je zvláštní grafická technika s poloviční, nebo spíše sníženou barevností, Mezopotámie je území mezi řekami *mezo potamos*, tedy mezi Eufratem a Tigridem, mezzoforte je v hudbě středně silně. A mezuzah hebrejsky značí veřej dveří, mezuzot jsou veřej, ovšem mezuzou se rozumí zejména schránka připevňovaná právě na veřej, v níž je ukryt papírek s úryvkem z Tóry. Že by ten prakořen meze byl nakonec z hebrejštiny? Veřej dveří, rozhraní mezi vně a uvnitř? Kdoví?

A co takový mezulán? To není nedbalý jezdec na koni, odvozeno od hulán, ale je to název lehčí látky, z italštiny *mezzo lana*, čili polovlna. No a když se o někom řekne, že je mezulán, rozhodně to není lichotka, míní se tím člověk takový makový, spíš jen napůl chytrý.

To bylo mezních řečí o mezi, že by z toho mezek vyběhl do mezzaninu hýkaje *mezza voce* - polohlasem. A což teprve člověk, obyčejný hledač pravdy...

Ještě že vše má své meze!

Dada v mezokosmu

Za Valašským Meziříčím na mezi
čet si Věna o mikrobech v Zambezi.

* * *

O otázkách a správných odpovědích

Četl jsem malé posluchačce pohádku O kůzlátkách. Soustředěně poslouchala, nebo se jen tak tvářila i kočka zdánlivě podřimující na křesle. Čtu: „Kdo to je?“ volala kůzlátka, když se ozvalo zatukání na dveře, za nimiž se už už těšil vlk, jak si na nich pochutná. Dodávám pedagogicky, že tón otázky: Kdo to je, či kdo je tam? může inspirovat někoho se zlým úmyslem, aby více či méně úspěšně předstíral, že je někdo jiný. Pokud jde o kůzlátka nebo děti, může zafungovat odpověď, že to je přece maminka nebo tatínek. Kočka souhlasně přede, nicméně...

Ano, archetypální pohádkový příběh však nemá varovat pouze před možnými mimikry nepřítelů, ale upozorňuje i na to, že existuje možnost se hrozícímu nebezpečí včas vyhnout a nepříteli vůbec nedat šanci.

„Co to je?“ Tak se ptá dítě, pokročilejší žák či student. Někdy si však raději otázku nechají pro sebe, aby nebyli za hloupé. Často však ke své újmě. Podobné to může být i s otázkou „Proč?“ I když někdy příval otázek může svědčit o jisté lenosti se zamyslet a přijít na odpověď sám.

Zvířata samozřejmě také zajímá, co je co. Stačí pozorovat mláďata, a nakonec i dospělé. Taková slepice nakloní hlavu na jednu stranu a zadívá se na věc jedním okem, pak druhým a pak klovne, zda je „to“ k snědku. Kočka je trpělivá, po chvíli pozorování postrčí pozorovaný objekt tlapkou... Je to živé, dá se s tím hrát? A v mém případě musím říci, že je i trpělivou posluchačkou. Mám totiž dojem, že většinou dobře rozumí, protože leckdy vidím v jejích očích otázku: „To myslíš vážně?“ A nyní nicméně... po souhlasném předení trochu mrkne, jako kdyby mi zrovna chtěla říci, že by vlka také přece poznala...

A člověk? Ten si klade otázky vlastně podobné. Tedy nejen „Kdo je tam?“ nebo „Co to je?“ či k čemu to je, ale i třeba zásadnější: „Kdo jsi?“ Ovšem někdy může být z obdržené odpovědi docela „jelen“. Jako Mojžíš, když se do mluvícího hořícího keře otázel: „Kdo jsi?“ a dostal odpověď: „Já jsem, který jsem.“ No a o tom pak je vlastně celá Bible.

Ostatně úspěšnost lidské existence stojí na otázkách, ale také odpovědích. Nelze se neptat, to je jasné, ale je třeba počítat s tím, že zásadní je porozumět odpovědi, popřípadě umět rozpoznat mimikry nepřítele. To máme dost podobné se zvířaty. Ale pak je něco, co nás podstatně odlišuje. Jen my totiž dovedeme položit otázku sami sobě: „A kdo jsem já?“

Otázky a odpovědi

Ptala se koza vlhy,
létá-li i za mlhy.
Proč ne, vždyť mám vlhovky,
jsou lepší než mlhovky...

* * *

Was ist das domestikatze?

Odpovím rovnou, že je to nesmysl, i když to na první poslech zní jako slovo souznějící, čili homonymum, které však má odlišný význam. Takže obyčejná domestikace, zde napsaná jakoby „německy“. Slovo je to umělé, spíš zábavné, ale i inspirující. K následujícím úvahám.

Když se řekne kočka, napadne kdekoho v ten moment pes, anebo také myš. Ve všech případech jde o zvířata zdomácnělá, která člověka provázejí již tisíce let. Nejdéle nejspíš myš, která se ovšem domestikovala samovolně, aniž by o to člověk stál, a to už skoro před 20 000 lety. Tento udatný malý hlodavec si zřejmě i oprávněně vysloužil své latinské jméno *mus musculus*, neboli myš svalnatá, ač česky už zvaná opravdu domestikovaně, myš domácí. A hodilo by se pro ni i pojmenování rychlá, dokáže totiž běžet bez ohledu na svou velikost a malé nožky neuvěřitelně rychle, asi 13 kilometrů za hodinu, byť i jen na krátkou vzdálenost.

Se psem to měli lidé trochu složitější, nicméně byl domestikován také dávno, asi před 15 či 17 tisíci lety. Kromě českého pojmenování pes domácí se honosí též latinským jménem *canis familiaris*, čili pes rodinný. To k němu docela sedí, že?

No a kočka? Ta zřejmě o domestikaci, tedy o zdomácnění čili příslušnost k obydlí také měla sama zájem. Jistě si všimla, a to už asi před deseti tisíci lety, jak na tom profitují myši, jak pěkně se tam množí a přibírají. Muselo ji to lákat ke „krmítku“. Nu a člověk, všimnuv si tohoto dobrovolného pomocníka v boji s nenasytnými hlodavci, už o další zdomácnění aktivně usiloval. Počet plemen domácích koček je srovnatelný s počtem plemen psích. Ale v latině nenese přívlastek rodinná, ale bystrá či chytrá, *felis catus*. Ale i toto pojmenování se ke kočce domácí dost hodí, ne?

Pro pořádek radši ještě jednou zopakuji, že pojem „domestikatze“ opravdu v němčině neexistuje. Pro domestikaci lze použít *domestikation* nebo *domestizierung*. No a Katze je německy kočka, Hauskatze, to je ta domácí, stejně jako ta naše česká.

Jenže taková domestikace může končit i opačný směrem, tedy feralizací, neboli zdivočením. To se prý týká jen domestikovaných zvířat, uniklých z lidské společnosti, ale mám takový pocit, že se to v řadě případů týká i některých lidí... A na to pozor!

A když už jsem začal s němčinou, tak s ní také skončím. Zdivočení je německy *Verwilderung*.

* * *

A je to tu: nejdřív *largo largo*. A než se jeden naděje, je tu *finale*...

Dopsáno na svatého Martina, 11. 11. 2024

* * *

San Martino se svým koněm na rudé kapotě, inu,
příbrzdil před městskou branou, a povolil lanko plynu.
A jelikož už měl přezuto, správné zimní obutí,
na fleku to divoké stádo zastavit donutí...
Svezu tě, bratře, nebo chceš kus mého kabátu?
Děkuji vojáku, radši plášť, a vezmu i pro tátu.

Obsah

Con cuore...3
Říkám kočce, že...4
Do polštářů jen husí peří...6
Povídka o smíchu a úsměvu...7
Karneval zvířat je podobenství. Možná...8
U jako undatra...9
Umění portrétu...10
Všechno lítá, co peří má... 11
Na vysoké hradní věži...12
Polibek věčnosti...13
Ty mi nerozumíš?...14
Být ochotný podělit se, to není jednoduché...15
Bílý pes je také pes...16
Kouzlo názvů...17
Když už se jednou narodíš, koukej, abys žil. Aneb, jak přežít...18
Co bylo dřív, flétna, nebo žluva?...19
Kdo by se smál s plnou pusou...19
Nějaké výhrady k naději?...20
Nejen o polysémních koních...21
Za slavíky. Na kukačku...22
Dojemný povánoční příběh...23
Autorita...24
O knihách kluzkých, a nejen o nich...25
Do, re, mi, my mýt hmyz!...26
O vůli dobré, silné, svobodné a poslední...28
Dlouhé čekání na ledňáčka...28
Volnost, rovnost, bratrství – inspirováno světem zvířat?...30
Král zvířat na tři...31
Touha, důvěra a poznání...32
O pravidelnosti a překvapení...33
Život že je absurdní?...34
Od složitého k jednoduššímu...34
Změny počasí, změny nálady...35
Kdo všechno má ruce?...37
Olympijské lezení „po našem“...38
Jméno myši na pět...40
Z pozorování mravenců...41
Dnes o kobyolkách...41
Dospělost...42
Zdvořilost...43
Černého kohouta viděti a slyšeti...44
Koučem mentální rozpolcenosti...45
Mezek v mezokosmu...46
O otázkách a správných odpovědích...47
Was ist das domestikatze?...48

Finále

Všem čtenářům děkuji za trpělivost, a také děkuji mým blízkým a přátelům a kamarádům, kteří mi byli inspirací a pomohli připomínkami nebo odbornými radami. Komu jsou některé texty povědomé, tak ten se nemýlí, některé vyšly ve Zvířecích zprávách anebo v časopise Naše kočky či ve Světě psů.

Jestli se vám knížka zalíbila, pošlete ji přátelům a kamarádům. Kdyby z ní chtěl někdo něco citovat, proč ne, ale prosím uvést autora.

A pak mi třeba také můžete napsat na dubenjsf@gmail.com.

Largo a také lehce eccitante

Josef Duben

Foto na obálce a dalších pár ilustračních J. D.

Dopsáno v prvních dnech podzimu roku 2024
Náklad virtuální, tj. neomezený, vydání první

Jde o mou 17. knížku, přičemž 8 vyšlo papírově: Začnete Aprílem, O (ne)ctnostech, Zvíře polidšťuje, Zvíře má jiný čas, V půli cesty, 2113 Román(ek) z budoucnosti, Damani útočí? a Zvíře mluví tiše. Dalších 9 už tímto způsobem, a to: Za sto let a jeden den, Věřím v kočku a život věčný, Hoax o konci světa, Čekání na vítr, Vytržené listy, Byl večer a bylo jitro, den pátý, Perspektiva, V bludišti. A nyní... Largo a také lehce eccitante.